

Posebne zasluge za ustanovitev akademije imajo poleg R. Nahtigala in Fr. Ramovša Ivan Hribar, A. Korošec, D. Magarašević, M. Natlačen, ki so kot pokrajinski namestnik in senator, ministri in ban akcijo vsestransko podprli.

Z ustanovitvijo Akademije znanosti in umetnosti je Ljubljana kot kulturno središče Slovencev v glavnem dograjena. Napačno pa bi presojal položaj, kdor bi mislil, da kulturne ustanove žive same iz sebe in da je z njih ustanovitvami ustvarjen že tudi pogoj za

njihov napredek in uspeh. Ta uspešni razvoj je kulturnim ustanovam zagotovljen samo, če se narod zaveda njihovega pomena in zanje tudi žrtvuje. Kajti le od tega, kar narod zanje žrtvuje, te ustanove žive in le, kolikor zanje žrtvuje, toliko veljata tudi njegova lastna mednarodna cena in ugled.

V zavesti, kolikega pomena je za prvo med slovenskimi mesti Akademija znanosti in umetnosti pa tudi v zavesti svojih dolžnosti do nje ji želimo: Vivat, crescat, floreat!

POTOVANJA SKOZI LJUBLJANO

MED LETI 1580. DO 1618. IN PODPORA NA LJUBLJANSKEM MAGISTRATU

FRANC SOJER

Gradivo, ki ga tu priobčujem, sem posnel v ljubljanskem mestnem arhivu iz t. zv. »*Außgab Buech-er*«; to so knjige, kamor je vsakokratni mestni blagajnik zapisoval izdatke. Ohranjene so od l. 1581. do l. 1775. razen za leti 1583. in 1604., ki so izginile neznano kam. Pregledal sem knjige o mestnih izdatkih do začetka tridesetletne vojske, torej do l. 1618.

V knjige o izdatkih so vložene razne prošnje, naslovljene na mestnega župana in na magistrat. Ohranjene so šele od leta 1592. naprej. Zato iz prejšnjih let nisem mogel dosti zvedeti o potovanju skozi Ljubljano, čeprav so knjige o izdatkih ohranjene, ker je zabeležen le izdatek z imenom prejemnika in včasih tudi njegov poklic.

Početki Ljubljane so zaviti v temo zaradi pomanjkanja virov. Prvič se imenuje l. 1144. »*Laibach*«¹. Španheimec Ulrik je sredi 13. stoletja pripomogel, da je Ljubljana postala in ostala prva med kranjskimi mesti.² Važnost in pomembnost Ljubljane v srednjem veku nam priča tudi dejstvo, da so Ljubljančani druga mesta na Kranjskem imenovali le *Filialstädte* (podružna mesta), medtem ko se Ljubljana vedno imenuje *Hauptstadt*.³ Zato je razumljivo, da je skozi Ljubljano potovalo mnogo več potnikov, romarjev, študentov, vojakov itd. kot skozi druga naša mesta.

Kdor koli je hotel dobiti od mestnega magistrata kako podporo, je moral vložiti prošnjo. Ta usoda je doletela torej tudi slehernega potnika, ki ga je pot zanesla skozi Ljubljano in ki je hotel, da mu ljubljansko mesto pomaga z gmotnimi sredstvi na njegovem potovanju. Prošnje so bile pisane deloma v nemškem, deloma v latinskem jeziku. Naravno je, da je vsakdo, ki je pričakoval od magistrata podpore, napisal prošnjo v kolikor mogoče svečanem tonu. Posebna značilnost teh prošenj so naslovi, s katerimi so potujoči obdajali mesto Ljubljano, njenega župana in mestni svet. Prošnja, namenjena mestnemu svetu, je bila primerno zložena in včasih celo zapečatená. Na zunanji strani so se brali visoko doneči naslovi na mesto, župana in svet. Skoraj isto se je ponovilo v začetnem delu prošnje same.

Kot primer, kako je taka prošnja izgledala, navajam naslednjo, nemško pisano prošnjo v celoti.

Edl. Ernuest . Fürsichtig, Ehrsamß Weiß . gd: [= gnädiglichen] vnnd gebiettenndt Herrn Eur. V:[est] vnnd wh: [= Weisheit] bitte Ich armer beraubt : vnd betrüebter Mann. Die geruechen mich in Nachuolgenden meinen bitten genediglich Zuernemen vnd Zugeehern.

Demnach Jungstlich von der Róm. Kay. Mt. [= Majestät] Rath Camrer vnnd Orratorn Zu Rohm . dem Wolgebornen Herrn Herrn Leonnharden von Harrach dem Petern Freyherrn q [= etc.]. Ich sambt meinem mir von Gott begabten Eheweib in dero diennsten nach wienn abgefertigt vnd Zuraisen verordnet, Ist vnñß laider Gott erbarmts auf der Raiß Herauß durch ainen mitgefertten all vnñser gehabtes vermügen P 200. f. gelt vnd werth entführt vnd entfrembt worden. Derwegen wir vnñs auf vnñser gehaltne Nachfrag dem Tätter Nach Zuziehen auf dise Strassen begeben . Vnd hieher verfüegt . Vnnd auf vnñser grosse entblessung der Zerung . haben wir vnñs vmb ain Khlaine aufhaltung mit diennsten bewerben. Vnd solches vnñser vnglükh meinen genedig herrn P Rohm Zuberichen . vnd darüber Anntworth vnd verer Verordnung Zuerwartten gedrungenlich alhie bey Herrn Stattschreiber mit verrichtung seiner Schreiberey ein Zeit vnd bißhero . bloß vmb die Narung erhalten müessen. Weilen Er aber seines Ambs bewusstermassen entlassen . meiner verer nit bedurfftig. Mueß Ich mich auch weiter (wie Ich khann) bewerben. Vnnd obwol Ich gern main vorhaben fürnemen wolte . bin Ich abuerstandden dermassen an Zerung so gar bloß . das Ich gedrungner Nott alle guette frombe Catolische vnd Cristliche Herrn vmb hilf vnd befürderung anrueffen vnd bitten mueß. Dero halben langt an ein Er : Mag : sament vnd sonderlich als Gotts Barmherzige Herr vnd Notthelfer . aller betrüebten. Die geruechen mit einer genedig Mildreichen befürderung . es sey dann Vndter disen mit meinen geringen diennsten oder qualiteten selbs . oder Zu fortsetzung meines gesuech : Vnd erhaltung Ehr Vnd guetten Tugenden . Vnñs Zu gnaden begeben Vnd Zugewhern gedenkhe . wie wir vnñß in dero Schuz vnd milde dann vndtertheniglich beuelhen vnd getrösten. Solches werkh würdt Gott der Allmechtig auf vnñser Gebett . Ime selbs Zu lob . Vnd seinen Kindern Zu hilf für ein angenembe Barmherzigkhait erkennen vnnd in annderweg Vmb Eur Vest vnd wh: erspriessen lassen.

(Sledi še kratko priporočilo v italijanskem jeziku.)

Eur V . Vnd Wh .

Gehorsamb : Vnd die
müettiger Armer
Dienner

Salomon Verndl
von Meran in Tyrol.

Na zunanji strani prošnje se bere: An die Edlen Er-nuesten Fürsichtigen Ersamen vnd weisen Herrn . N. Burgermaister Richter vnd Rath der Statt Laybach. (Pod tem je napisana rešitev prošnje.)

Ain E. Radt tregt mit dem Supplicanten des Ime Zuege-standenen Vnglückhs Wüllen , Ain treulihs mitleiden . Wie Ime dan demselb mit gebüerlicher Ergezung gern Ent-gegen gehen Wollthe, Saytemal Aber soliches, der Vil-feltig Außgab mit wellichen dise Statt Vberchaufft, nit beschehen mag, Vnnd er Supplicant, demnechst bemeltes Rath genaigten Willen Zu Ime spüren, So solle Ime Herr Ober Statt Camrer Von gemainer Statt wegen Vüer gulden Rainisch Anhendigen, die sollen Ime khonfftig In seiner Ampts Raittung für guett Außgab Passiert Vnnd Ange-nommen werden, datto Laybach Am Radthauß den 23 May Anno 94.

Vinturino Tranisano
Purgermaister⁴

Za primer latinsko pisane prošnje naj navedem prošnjo, ki jo je vložil na ljubljanski mestni svet neki študent 27. jan. 1607.

†

Admodum

Humanissime Dñe Dñe Proconsul,
Ceterique Consules Clementissimi,

Conscendens Ornatam Inclytamque Ciuitatem Labacen-sem, humiliter Magnificentys vestris supplicare uolui, qui accepta licentia una cum benedictione, a R^{ti}ssimo eppo Diocoesis ñrae Culmensis⁵ cupio inuisere et exoculari Almam Vrhem Romanam ibidemque negotia quaedam (hoc est in statu spiritali) peragere, quo tandem facilius animi desideria expleam, Ad M. V. innatamque in pauperes Cle-mentiam confugio, ut aliquo leuamine itineris tam lon-gissimi subuenire nonn dedignentur, retribuet id Deus oium honorum Largitor ac Remunerator, Mearum uero etiam interim partem erit (quando aliud non licet) tan-tum pro Magnificentys Vestris Deum assiduis supplicare p^oibus, ut eas nobis quam diutissime seruet Incolumes,

Magnificentiarum Vr^{um}

Clientissimus

Exorator

Andreas á golub Religiosus

Almae Academiae Cracouiensis Artium et Philosophiae
Baccalaureus sacraeque Theologiae studiosus,
Nationis Pruthenorum

(Na naslovni strani:)

†

Nobilibus, Praeclarisque, Amplissimis, Prudentissimis, Pys, Fautoribusque liberalium Artium, Primatibus, Consu-libus, Senatoribus, Praestantissimae Ciuitatis Labacensis, nec non Mecenatibus, Propagatoribusque pauperum mise-rorum Catholicissimis

Offeratur

supplex libellus⁶

Neki romar imenuje mestne svetovalce celo »Am-plissimi ac Ornatissimi Dñi Senatores Dñi D. longe Clementissimi.«⁷

Zopet drug popoten študent je svetovalcem takole pokadil: »Generis splendore, grauitate, prudentia, No-bilissimis, Amplissimis, prudentissimis viris: D. Con-sulibus, iudicibus, et senatoribus uniuersis et singulis huius inclytae et laudabilis reipublicae Lōbachensis, dominis meis summo studio et obseruantia omni, semper colendis gratiam Dei et perennem foelicitate-m.«⁸

Nekdo drugi, ki ga je tudi pot zanesla skozi Ljub-ljano, naslavlja svojo prošnjo »Dñis Consulibus Prae-tori caeterisque Patribus Conscriptis . . . Maecenati-bus meis.«⁹

Dva druga študenta nazivata mestne svetovalce »... praecipui Domini, Domini, Consules, Iudices ac Senatores Metropolitanae huius Ciuitatis Labacensis in Archiducatu Carniae.«¹⁰

Vse potnike, ki so potovali skozi Ljubljano med leti 1581.—1618., sem razdelil na več skupin. Prvo skupino bi tvorili študentje. Glede popotnih dijakov imamo precej zapiskov v knjigah o izdatkih že pred l. 1606., vendar pa o njih ni mogoče kaj natančnejšega povedati, ker so vse tozadevne pobotnice izgubljene.

Prva nekoliko bolj važna pobotnica o potujočem dijaku je ohranjena iz l. 1606., 26. maja. Tega dne so se zglasili na magistratu trije študentje. Župan sam je napisal nalog blagajniku, ki se glasi: »Von Eines Ersamen alhierigen Mägristrats wegen . wierdet hiemit dem Ehrnuesten fürnemben herrn Cazian Thomeder, Ober Statt Camrer anbeuolhen . Das Er Zaiger disen dreyen Studiosi Namens Vitus Bater, Andreas Boety . vnd Andreen Karahs . Zu ainer Ritter Zehrung beuent-lichen . Ain gulden reinisch, dreissig kreizer außzell vnnd raichen thue . Die sollen Ime herrn Statt Camrer in khünfftig seiner Camrer ampts raittung hierauf, für guet Außgab Pässiert werden. Laybach den 26 tag May, Anno 1606.

Podpisani so Mihäel Preiß . der Zeit Burgermei-ster alda; Hanns Wodopiuz; Hanns Sonnze; Hanns Khundtner; Achaz Ambschl.¹¹

Iz pobotnice se vidi, da so v tedanji dobi precej čislali potujoče študente. Nalog blagajniku za izpla-čilo so namreč podpisali poleg župana, ki je take stvari navadno sam podpisoval, še štirje drugi možje, člani mestnega sveta. Sličnega primera nisem nikjer drugje dobil. Možje, ki so ta nalog podpisali, so bile same znamenite osebnosti tedanje Ljubljane. Michael Preiß je bil večkratni župan; Hanns Wodopiuz je bil tudi župan (l. 1607.), prej pa mestni sodnik; Hanns Sonnze je tudi znana osebnost tedanje Ljubljane. Bil je večkrat župan. Pisatelj Tavčar je napisal o njem zgodovinsko povest »Janez Solnce«, ki obravnava mo-tiv, ko se Janez Solnce poroči s padarjevo hčerko in ima zato neprilike s plemstvom. Hanns Khundtner je sicer manj znan, omenja se pa tudi večkrat; Achaz Ambschl se prav tako večkrat omenja v občinskem sejnem zapisku.

Zanimiv je naslednji primer. V knjigi o izdatkih za l. 1608., fol. 30, beremo: »Den 25. Marty hob ich ainem gefangenen Namens hanse Trothenius auf EEM be-felh laut N 19 Pargelt geben 1 gld.« K tej zabeležbi je ohranjena pobotnica — prošnja nekega potujočega študenta. Sam se je podpisal »Vestrae amplitud obser-uantissimus Johannes Trothenius ex inferiori Saxonia ortus et hoc tempore studiosus peregrinans.« Takoj v začetku prošnje navaja misli rimskega državnika in slavnega govornika M. T. Cicerona, katerega imenuje »Eximius vir et latinae linguae parens«. Pravi, da Cicero v knjigi De officiis (»in suo libello, quem offi-ciorum intitulat«) naglaša, da ni za bogatega človeka nič častnejšega kot da pomaga revnim zlasti potujo-čim. Dalje pravi: »(nescio quo fato) huc ad vestra rem publicam inclytam contra omne spem et opinione meam veni de longiquo, non solum paupertate onu-stus, sed etiam a patria mea dulcissima tam procul remotus, vt de illa nulla salutis meae modo capere possim, sed quo necesse habeam ad alios bonos et viros humanitate praestantes et insignes confugere,

et ab illis solatium et aliquid leuationis meae calamitatis petere.« Te besede nam pokažejo v bistvo tedanjega načina študentskega potovanja. Šli so potujoči dijaki daleč naokrog. V tem primeru je prišel notri iz Saksonskega. Oglasil se je že tudi v drugih kranjskih mestih (»alys ciuitatibus huius inclitae prouinciae Kraniae«). Pravi, da se mu na Kranjskem godi slabo, ker ne zna jezika, ki ga govore tukajšnji ljudje (»regionis lingua vernaculam no tenenti«). Zatrjuje, da bo Bog vse povrnil in se sklicuje celo na kralja Salomona »et vt Salomon rex in suis prouerby loquitur, Quodcumque tu egeno dederis Deo mutuo das, qui duplo tibi restituerit.«

Iz te prošnje vidimo, da Johannes Trothenius nikakor ni bil kak ujetnik (turški), kakor je to zapisal tedanji višji mestni blagajnik »Herr Joseph Machar-tschitsch« (Mohorčič) v knjigo o mestnih izdatkih, ampak je bil potujoč študent — »studiosus peregrinans«, kakor sam pravi — doma iz Saksonske. Da je mestni blagajnik ta izdatek napačno vknjižil, si moremo razlagati s tem, ker najbrž ni razumel latinskega jezika, v katerem je prošnja spisana. Za takratnega mestnega blagajnika namreč ni bilo treba kake posebne izobrazbe. Bil je sicer član notranjega sveta, toda za sprejem med notranje svetnike — »Herren Zwölfer«, kakor so se člani notranjega sveta imenovali — ni bila merodajna izobrazba, ampak ugled in bogastvo. Da pa je Jožef Mohorčič tega popotnega študenta zapisal kot ujetnika, si je možno razlagati tudi s tem, ker je imel opravka neposredno pred tem izdatkom z več ujetniki, ki so dobili podporo, oziroma prispevek za odkupnino iz turške sužnosti.

27. junija 1608. so dobili štirje študenti podporo 1 gld. Njihova prošnja na magistrat je zelo kratka. Glasi se:

Aequissimi Dñi
Patroni Benignissimi

Missi in Italiam ad studium generale omni ope sumus desumti . petimus itaque cum alys duobus peregrinis aliquod viae subsidium.

F. Senmienus ex ordine
F. Georgius praedicatorum
Jacobus Sadocki
Joannes Zwonimski¹²

Bili so to redovniki, ki so šli v Italijo študirat. Ordo praedicatorum je dominikanski red ali red propovednikov. Ustanovil ga je l. 1220. sv. Dominik. Ta red je gojil predvsem cerkveno govorništvo. Da bi hodili gori omenjeni dominikanci po Slovenskem z namenom pridigovanja, ni mnogo verjetno, ker sami pravijo, da so poslani »in Italiam ad studium«.

Prošnja, ki so jo vložili na magistrat popotni dominikanski študentje, je kratka, iz česar sklepamo, da so se najbrž osebno pogovorili z županom, oziroma njegovim namestnikom in da je bila pismena prošnja le formalnost. Da tedanji mestni blagajnik ni razumel latinščine, vidimo tudi iz tega, ker je tudi za ta izdatek navedel napačne podatke v knjigi o mestnih izdatkih. Tam namreč stoji zapisano, da je dal denar »einem Pilgramb«.

14. jan. 1611. se je oglasil na ljubljanskem magistratu študent »Ludovicus Musculus Battenburgensis¹³ Halus (?)«. Ta je mislil najprej potovati samo iz

Prage v Gradec. V Gradcu je skušal dobiti kako službo učitelja (»eine Condition oder paedagogiam«). S tem si je hotel opomoči, da bi mogel svoje študije nadaljevati (»Studia continuire«). V Gradcu ni dobil zaželene službe. Kot vzrok navaja sam »per iniuriam fortunae«. Usoda mu torej ni bila naklonjena. Vendar se je ojunčil in šel v Rim, kjer je hotel nadaljevati svoj študij v svojo korist in v korist splošnosti (»meines Vndt gemeines Nutzens«). Pot ga je nanesla skozi Ljubljano. Tu se je ustavil in prosil, naj mu pomagajo »mit einem geringen Viatico«.¹⁴

13. maja 1611. se je zopet oglasil neki študent. Podpisal se je »Amplitud . et Prudentiae V. Addictissimus cliens Nicolaus Ludovici Macio Vari«. Napisal je v latinskem jeziku prošnjo, ki jo začinja z navedbo pregovora (»In trito ac sermone pervolgato dicitur proverbio: durum telum esse necessitatem«). Potoval je okrog po svetu in iskal službo (»conditionem«); najraje bi seveda dobil mesto učitelja (»paedagogicam«). Ne pove nič, od kod prihaja in kam gre. Bil je pač eden izmed potujočih študentov, ki so hodili okrog, kamor jih je zanesla cesta.¹⁵

1. avg. 1611. so podarili ljubljanski mestni očetje 1 gld. »einem Studenten«. Iz prošnje, ki jo je ta študent vložil na magistrat, je razvidno, da je bil to »Blasius Vitus pauper et egenus Clericus et lib : art : studiosus«. Za seboj ima že pot iz Gradca na Dunaj in od tam po raznih ovinkih na Kranjsko. Pripoveduje, da bi zopet rad prišel v svojo domovino, kjer bi bil posvečen za duhovnika (»ut sacris ordinibus initiarer«). Toda usoda mu ni bila naklonjena. Na potovanju ga je zadela nevarna bolezen (»in morbum periculosum in via incurri«), ki ga je zadržala za šest mesecev, med tem je moral celo osem tednov neprestano ležati (»per octo continuas septimanas lecto adeo affixit«), tako da je že zdvajal nad svojim življenjem (»ut de vita mea conclamaretur , desperareturque«). Svojemu gostitelju je moral plačati 34 fl. (»floreos«). Da je zmožni to poplačati, je moral prodati celo svoj plašč (»pallium) in vse, kar je imel. Zato prosi mestne svetovalce, naj mu pomagajo, da si bo mogel zopet nabaviti plašč in se vrniti v svojo domovino, da prejme svete redove. Iz vse prošnje diha iskrena želja tega študenta po mašniškem posvečenju.¹⁶

19. avg. 1611. so mestni očetje zopet naklonili dvema študentoma 1 gld. Prošnja je latinsko pisana. V njej se bere: »Magnificos ac consultissimos ciuitatis Labiensis DD. pro aliquo viatico humiliter orat honestus nobilis Joannes Bartholomeus Vander cum socio suo«. Dalje pravi, da sta bila »nuper ad octo menses in Flandria«. Tudi po Brandenburškem sta potovala. Kam gresta, ne povesta.¹⁷

17. jan. l. 1614. je bilo ukazano višjemu mestnemu blagajniku Adamu Eppichu, naj izplača 1 gld. »pro Alemosina« nekemu študentu, ki se je podpisal na prošnji »V. D. Nobilibus humillimus cliens Christophorus Marb, philo : Baccalaureus«. Zanimiv je začetek prošnje, ki se glasi: »Quam uaria quamque diuersa sit rerum Dña fortuna ipse inter alios testis esse possum occulatissimus«. Pravi, da je doma z Dunaja (»Viennae ortus«), kjer je bil lepo vzgojen, nato pa že v mladosti zapeljan med slabe ljudi. Zapravil je vse svoje premoženje (»in sumpto amplo patrimonio«). Šel je po svetu in pot ga je zanesla tudi

v Ljubljano, od koder želi odpotovati v svojo domovino. Potoval je torej na Dunaj.¹⁹

8. dec. 1614. je bila dana podpora 30 kr. »Einem armen Studenten«. Bil je to Georgius Ferrer Bauarus Sacrorum ordinum minorum Accolytus.²⁰ Po rodu je bil torej Bavarec. V uvodu nemško pisane prošnje želi magistratu »alle glückliche prosperitet«. Priporoča, kako je študiral, nakar ga je popadla bolezen in moral je odstopiti od svojega namena, da bi namreč postal duhovnik (»von meinem proposito (dem Geistlichen standt ein Zunemen«). Kasneje je šel po svetu. Na svojem potovanju je prispel tudi skozi Ljubljano, kjer je na magistratu poprosil za podporo (»Zue Subleuierung«).²¹

4. febr. 1615. sta se zopet oglasila 2 študenta. Podpisala sta se »Nobilissimarum Magnificarum Domminationum Vestrarum Humillimi Clientes Simon Karmansky Physicus Balthasar Lehman Saxo Magdeburgensis ad fidem Catholicam Graecy conuersus Peregrini ambo.« Spisala sta prošnjo v lepi latinščini. Bila sta sedaj na romarski poti v Rim »ad limina BB. Aplorum Petri et Pauli.« Prošnjo sta zaključila z besedami »Aeternam mercedem a Deo, a nobis tantam quanta potest esse, gratitudinem recepturi«. Mestni blagajnik je vbeležil zanj izdatek »Anderhalbe gulden (1 gld. 30 kr.), in sicer »Zu ainer Ritterzerung«.²²

Mnogo študentov je potovalo samo zaradi zabave in da so videli tuje kraje. Bili pa so med njimi tudi taki, ki so imeli resnejše namene. Šli so namreč študirat na tuje visoke šole. Največ onih, ki so potovali skozi naše kraje, je šlo v Italijo, v »klasično deželo znanstvene in umetniške izobrazbe« v 17. in 18. stoletju.²³ Tam so bila sloveča vseučilišča v Padovi, Sieni, Parmii, Bologni. Tudi mnogo Slovencev se je izobrazilo na teh univerzah.

Druga skupina potnikov skozi Ljubljano so bili pevci in godci ter popotne igralske družine. Ta način potovanja je bil zlasti priljubljen v srednjem veku, pa tudi v prvih desetletjih novega veka. V mestnih knjigah o izdatkih med leti 1581. do 1618. sem našel na dva primera posameznih potujočih pevcev in na eno družbo.

17. febr. 1612. je zabeležen izdatek 4 gld. »einem Musico«. Prošnje ni nič. Ohranjeno je le županovo nakazilo blagajniku Adamu Weyßu, kjer pravi, da je magistrat poklonil podporo »Christiano Hartmanno, Musico et Studioso Zu ainem Viatico vnd Zehrung«. Dobil je izredno mnogo. Povedano ni nič, od kod in kam je potoval, vsekakor pa je bil to popotni pevec.²⁴

6. aprila 1612. je bila dana podpora »einem musico« 1 gld. Bil je to Maximiljan Gloss(er). Kakor sam pravi, je bil »Musicus Instrumentallis et Vocallis«. Hodil je torej okrog in se preživljal s tem, da je ljudi zabaval. Imeti je moral kak instrument, na katerega je igral in zraven je še pel. V svoji prošnji razlaga in toži magistratu svojo bol in težavo. S seboj je imel ženo in otroka. Potoval je iz Kiseka (»Günspurg«) proti Ptujju (»Bëtau«). Ženi se je prigodila celo nesreča, da si je zlomila desno roko. Iz Ptujja je potoval proti Gradcu. Tam je peljal ženo k nekemu zdravniku, ki mu je nasvetoval, naj jo pelje v kako zdravilišče, kar je tudi storil. Ker ga pa to mnogo stane, prosi tudi ljubljanski magistrat za podporo.²⁵

Potovalo pa je tedaj skozi Ljubljano tudi več popotnih igralskih družb. V Außgab Buech de Anno

1609, fol. 29, beremo: »Item einem fecht(er) Namens Gabrielen, Zechent(er) lauth Rathschlags No 30 geben 5 gld.« Ohranjena je prošnja, ki jo je vložil na magistrat »Gabriel Zehendter Freyfechter«. Pravi, da se je 3 tedne mudil v Ljubljani »das Ich nunmehr in die drey wochen alhie mich aufgehalten, Vnd diser Hofnung gewest, Ich vuerde mit meiner Freykhunst ein Ritter Zörung alhie erobern darmit Ich weiter khomben hette möge(n)«. Dalje pripoveduje, da so mu bile stavljenе razne ovire in da pri svojem izvajanju ni dobil dovolj denarnih prispevkov. Pravi, da je »auf dero freyem Plaz alhie die fecht Schuell gehalten, vnnnd dero wegen Von niemandten einihes Pfennings ergözt bin, wie Ich mich sonnssten an Jezo gern Von danen begeben...« Igral je torej na prostem, najbrž pred rotovžem. Pravi, da bi šel rad naprej »mit meiner Compagnia«. Torej ni bil sam, ampak je imel s seboj celo družbo. Biti pa je morala to kaka manj premožna družba. Ne pove nič, od kod je prišla in kam je bila namenjena.

Mnogo igralskih družb, potujočih skozi Ljubljano, ni zabeleženih, ker pač niso iskale na magistratu podpor. Pa ne samo mestna občina, ampak tudi deželni stanovi so podpirali take popotne družbe. Za l. 1653. dobimo v registraturnem protokolu deželnih stanov v zvezku za leta 1653. do 1659., fol. 37 a, zanimivo in važno zabeležbo: »Monath Juny 1653—9 (t. j. 9. junija) Herr Andree Triller General Einnehmber, solle denen Commedianten, als der außländischen Compagnia, die Ihnen Verehrten . 25. St. (Stück?) Silber Cronen . außzahlen, Und guetmahen.«²⁶ Gotovo so se dogajali taki primeri tudi že pred l. 1653.

Take popotne igralske družine so ljubljanci večkrat dobrohotno sprejemali, ker so jim nudile zabavo in prinesle spremembo v enolično mestno življenje. V poznejših časih so razni nemški in italijanski komedijanti predvajali svoje predstave v Auerspergovih palači, zlasti na lepem Auerspergovem vrtu. V to skupino moremo šteti tudi razne glumače, ki so šli skozi Ljubljano in tu razkazovali svojo umetnost.

¹ Kos, Gradivo, IV., št. 201. — ² M. Kos, Zgodovina Slovencev, str. 199. — ³ Vrhovec, Ljubljanski meščanje, str. 194. — ⁴ Außgab Buech, 1594., fol. 37, No. (pobotnica) 13. Priimki Venturini so v Primorju še danes pogosti. Prof. dr. A. Melik domneva v Sloveniji, I., 1., str. 366., da so to potomci nekdanjih uskokov, ki so pribežali z juga v naše kraje. Morda je bil tudi ugledni ljubljanski župan Vinturino Tranisano potomec uskokov. — ⁵ Chelmo na Poljskem ob Visli. — ⁶ Außgaben, 1607., fol. 32, No. 12. — ⁷ Außgaben, 1608., fol. 30, No. 2. — ⁸ Außgaben, 1608., fol. 30, No. 19. — ⁹ 1611., fol. 30, No. 43. — ¹⁰ 1615., fol. 24, No. 23. — ¹¹ Außgaben 1606., fol. 33, No. 16. — ¹² Außgaben, 1608., fol. 31, No. 36. — ¹³ Battenberg leži na Pruskem. — ¹⁴ Außgab Buech, 1611., fol. 28, No. 14. — ¹⁵ Außgab Buech, 1611., fol. 30, No. 43. — ¹⁶ Außgab Buech, 1611., fol. 31, No. 62. — ¹⁷ Außgab Buech, 1611., fol. 31, No. 66. — ¹⁸ Študent, ki je napravil prvi strogi izpit iz modroslovja. — ¹⁹ Außgab Buech, 1614., fol. 23, No. 23. — ²⁰ Klerik, ki je prejel že nižje redove. — ²¹ Außgab Buech, 1614., fol. 26, No. 70. — ²² Außgab Buech, 1615., fol. 24, No. 23. — ²³ Gruden, Zgodovina slov. naroda, 969. — ²⁴ Außgab Buech, 1612., fol. 25, No. 23. — ²⁵ Außgab Buech, 1612., fol. 25, No. 32. — ²⁶ Dr. Stanko Škerlj, Italijanske predstave v Ljubljani od XVII. do XIX. stoletja, Kronika I., 2., str. 104.

POTOVANJA SKOZI LJUBLJANO

MED LETI 1580. DO 1618. IN PODPORE NA LJUBLJANSKEM MAGISTRATU

(Nadaljevanje.)

FRANC SOJER

Zelo močno skupino potnikov skozi Ljubljano so tvorili *romarji*. Romanje k raznim znamenitim božjim potom je bilo že od nekdaj zelo razširjeno. Zelo močno so zastopani romarji v Rim, Loreto, Campostello in Köln.

Prvo skupino med romarji tvorijo *romarji-laiki*.

16. sept. 1605. l. je potoval skozi Ljubljano romar, čigar prošnja pravi, da je »Paulen Stainhauers armen Ellenden, vnd an leyb gebrēghafftigen Christenmenschen, durch Gott, vnderthänig, gehorsambes anbringen vnd bitten«. Ta tekst je na zunanji strani prošnje. Pod glavnim tekstom prošnje same je pa navedel, da je »gebürttig von WaBldorf, bey Hollenburg,²⁷ in Khärndten gelēgen.« Bil je romar in je potoval iz Koroške na božjo pot v Rim. Ustavil se je v Ljubljani ter vložil na mestni magistrat prošnjo, v kateri ne navaja nobenih posebnih argumentov za podporo. Omenja, da je tudi že po mestnem pisarju vložil prošnjo. Župan mu je nakazal podporo 30 kr.²⁸

Štiri dni kasneje zopet beremo v knjigi o izdatkih »Den 20. tag Septembris Zwayen armen Pilgramen²⁹ inchalt rhatschlag geben kr 40«. Prosilca sta bila »Max Grapusich (Grapužič) vnd Sebastian Barbelli bayde arme allerlēbte Pylgram«. Od kod sta, nič ne povesta. V prošnji je navedeno, da sta namenjena »Zu lob vnd Ehre Gottes, gegen Romb vnd Sanct Jacob, auch andere Heÿlligen Orthen zubesuechen«. Prošnji je bilo priloženo dovoljenje deželnega kneza. Na koncu zagotavljata mestne očete, da se jih bosta spominjala v svojih vsakdanjih molitvah.³⁰

Pod rubriko »Außgaben den Armen Leüten« je zabeležen 16. jan. 1606. izdatek 40 kr. »ainem armen Pilger Jacoben Khettnner«. Ta pravi v svoji prošnji, da je doma iz Gradca. Sam pripoveduje takole: »Nach: dem Ich Laider vor etlich Jaren . für Erlä³¹ in ober Vnngern . durch den Erbfeindt Christliches nammens den Türckhen gefangen worden, vnd nach vil außgestandner Martter endtlich hoch geschätzt, Welche hoche schätzung Ich nun (Gott lob.) völlig erlegt, darauf Ich mich dann Versprochen auf Rom ein walfart Zuthuen, wie E : E : F : W : auß beilegeeter Khundtschafft merrers : gl : Zuerstehen haben, die Ich auch also nach Gottes willen Verricht . Weillen Ich dann fürhabens bin, mich widerumb anhaimbs gegen meinem Vatterlandt in Pilgersnamen Zubegeben. Mich aber dermassen abgezört, das Ich ausserhalb guetter fromer . Eüffriger . Catholischen Christen hilff nicht gelangen möcht«. Sledi še priporočanje. Jakob Kettner je bil torej pri kraju Erla na gornjem Ogrskem od Turkov ujet in nato za drago odkupnino odkupljen. V zahvalo za rešitev je romal v Rim. Na povratku mu je zmanjkalo sredstev, zato se je oglašil v Ljubljani in prosil za podporo.³²

V knjigi o mestnih izdatkih za l. 1607., fol. 32., No. 17., se bere: »Item einem Armen Supplicanten . . . l gld.« Iz ohranjene pobotnice je razvidno, da je bil

prejemnik tega daru neki »Walthasar Schnendnerus in Steÿer gepürtig«. Ta je namreč potoval k lavretanski materi božji in v Rim (»nach Lauretanam vnd Rom«). Za to potovanje je imel »offenen Patent — Erzherzogen Ferdinandi Zu Össter Reich vnsers genedigsten Herren vnd Landtsfürsten«. Med potovanjem se mu je zgodila nesreča, da je bil oropan. Sam takole pripoveduje: »Vnnd Ich des meinigen, was Ich bey mir gehabt, ganz vnd gar beraubt worden, daher Ich armer Mann Zu öfftern mallen des lieben Brots vermanglen muess, vnd der Zeit mit kainem Zerpfening versehen bin.« Poleg tega se ga je lotila še bolezni.

L. 1608. 11. jan., sta romala skozi Ljubljano 2 romarja. Podpisala sta se »Humillimi Seruitores DEVM exorandum semper paratissimi Stanislaus Zagorsky—Georgius Marci infirmus—Peregrini«. Obiskati sta hotela »partim deuotionis partim studiorum gratia sacra principum Apostolorum urbis limina nec non ad sepulchrum Diui Iacobi inuisere«. Pravita, da bo dar poplačal »fons omnium bonorum et largitor DEVS«. Po rodu sta bila bržkone Poljaka.³³

21. marca 1608. l. je zabeležil mestni blagajnik izdatek 1 gld. »einem armen Pillgram«. Iz pobotnice je razvidno, da je bil ta romar »Johannes Khösting(er)«. Od kje je prišel, ni razvidno iz prošnje. Sam o sebi pravi, da je »Eüffer Perogrinus«. Namenjen pa je obiskati »di Begrebuns der heilligen Apostl Pettri . vnd Paull Zu Rom«. Nadalje pravi, da hoče obiskati tudi »andere heillige Ordtnr In Aller Andacht . vnd Embsigen gebett«. Mestni svet prosi, naj podpre njegovo romanje »auß Cristlicher Lieb . . . mit Einem Viadicum«. ³⁴

Zadnjega aprila 1610. l. je bila zopet podeljena podpora 2 gld. »einem Armen Pilgram«. Ta romar se je podpisal »Wilhelm Pobrardt auß Schelten«. Pravi, da se je v neki pravkar minili vojski zaobljubil, da bo romal v Italijo, v Rim. To je tudi storil. Ko se je vračal s svojega romanja, se mu je prigodila nesreča »an diser Lanndsgränzen« (sc. Kranjske). Na ledu je namreč padel in si zlomil roko. Nato je bil prisiljen ostati v Ljubljani 14 dni »in der Cur gelegen«. Blagajna se mu je popolnoma posušila, zato prosi podporo.³⁵

7. jun. 1610. l. sta se oglašila na ljubljanskem magistratu romarja Adamus Geirig in Christoff Cristalnig. Obiskala sta že »die heilige Statt Cölln am Rain, darin die heiligen dreÿ Khönig Ruen, Vnd die heilige Statt Rom darin St. Petter Vnnd Paul Ruen auch den Tempel der Gottes gebererin Maria Zu Loreta«. Sedaj se vračata v svojo domovino. Nič ne povesta kam.³⁶

23. avg. istega leta so potovali skozi Ljubljano 4 romarji - dijaki. Podpisali so se »Generosor. atque Amplis:^{mor} Consulium ac Senatorum Subiectissimi et deuotissimi studiosi et Musici. Colomannus Schuber-nickh / Fridericus Uberus . / Joannes Pämmer / Casparus Wismaÿ. Od kod romaajo, ne povedo v prošnji.

Imajo pa namen iti »ad limina sanctor. Petri et Pauli aliaque quam plurima loca sancta«. Pravijo, da se zatekajo k ljubljanskim mestnim svetovalcem za pomoč kakor »in propitiae fortunae sinum«. ³⁷

24. sept. istega leta sta se zopet oglasila dva romarja, najbrž Poljaka. V prošnji pravita »... habemus iter ad sepulchrum Diui s. Jacobi ad Compostella«. Podpisala sta se »Humillimi seruitores Paulus Ziranski / Hadamus Harwañ«. Od kod sta potovala, nista navedla. ³⁸

3. jan. 1611. l. so šli skozi Ljubljano 3 romarji. Bila sta to Vitus Zeller / Caspar Röhl / Bauari — torej z Bavarskega — tretji je pa bil Christophorus Schreyer / Boemus — Čeh po rodu. — V prošnji pravijo: »Demnach wir arme Pilgram Gott dem Allmechtigen vnd seiner Hochgelobten Himels Königin Mariae ain Kirch : vnd walfahrth nach Rom Vnd Laureta (Laut vnser habendten Testimonien .) Verlobt Vnd Versprochen haben«. Imeli so torej dovoljenje, da smejo romati. ³⁹

9. maja 1611. l. sta se oglasila Colomannus Schubernickh in Joannes Riner ... studiosi ac Musici. Starši so jima zgodaj pomrli. Zato sta morala zapustiti »natale solum«. Kje je bil njun rojstni kraj, ne povesta. Namenjena sta »ad limina SS. Apostolor. Petri et Pauli ... aliaque Sacra loca«. Dobila sta podporo 1 gld. ⁴⁰

28. junija 1612. l. so se oglasili trije Dunajčani. Podpisali so se »Humillimi peregrini / Bernardus Krone / Joann: Philippus Weber / Johann Jacob Reusch / Viennenses«. Namenjeni so bili v Rim, in sicer »Propter peccatorum obsequium, et ex innúmerabilibus periculis, angustijs, atque morbis, eliberationem Deo omnipotenti, beatissimaeque mariae uirgini uotum fecimus nos pia animi deuotione Romam aliaque loca sancta iusitatos, ut ex literis testimonialibus plenius uideri est.« ⁴¹

6. avg. istega leta je dobil neki češki romar 40 kr. Bil je to »Wolfgangus Hillarius Pragensis Boemus«. Vračal se je proti domu s svoje romarske poti v Rim in Loreto. Sam pravi: »Die weil ich Gott lob mein Raiß Auf Rom vnnnd Loretam verricht.« ⁴²

Istega dne je dobil še neki drug romar 40 kr. Bil je to »Thadeus Galgor aus Hýbernya«. ⁴³ Šel je »auf Rom, Loreta, vnnndt Andere heilige Örter in Italia«. Važno je, da je imel s seboj tudi potrdilo glede vere (»Testimonium der Religion«), kar dokazuje, v kako versko razgibanih časih je potoval. ⁴⁴

3. dec. 1612. leta sta prišla 2 romarja »Inoc(enc) Weiz« in »Joseph Volln«. Imela sta s seboj tudi potrdilo avstrijskega nadvojvode Ferdinanda in drugih imenitnikov. Za seboj sta imela že »Khirschfahrt nach Rom vnd Loreta«. Ko sta dospela na svojem povratku do laške meje, ju je napadla v Gorici mrzlica (»an der Wälschen Gräniz Zu Görz in ain hizigs Fieber gefallen«). Bila sta priklenjena tam 3 mesece na bolniško posteljo. ⁴⁵

10. jan. 1614. l. je dobil podporo neki »Peter Vadez . auß Schlesien«. Obiskal je že več svetih krajev in ima še dolgo pot pred seboj. ⁴⁶

30. maja 1614. l. je dobil romar Mihäel Präzini podpore 30 kr. Šel je na romanje, da bi dosegel »Verzeihung aller begangner Sünde«. Bil je v Loretu in Assisiju. ⁴⁷

20. jun. istega leta je romal skozi Ljubljano »Georgius Charnuskij / peregrinus polonus«. Pravi, da bi rad obiskal »Beati Jacobi limina Compostella« in tudi še »Romam Beator. Apo: limina Petri et Pauli, aliorū sanctorum«. Prosi potnine in pravi, da bo vse povrnjeno »centuplum, tum in hac vita, tum in altera caelesti patria«. ⁴⁸

V septembru l. 1614. se je oglasila večja skupina romarjev. Prošnje niso nič vložili, ampak je župan sam napisal blagajniku kratek nalog za izplačilo.

Zadnjega aprila 1615. l. je prišel romar, ki se je podpisal »pauper peregrinus semperque obedientissimus famulus Laurentius Cretzimerus Allensteinensis / Prutenus«. Romal je v Rim »deuotionis causa«. ⁴⁹

13. febr. 1615. l. je dobil podporo »Pangraz Correth / Peregrinus«. Pripoveduje, da ima že za seboj romanje »auf St. Jacob ins Gallieciam, dieselbige Verglūbte peregrination. Ima pa še v načrtih romanje »auf ... Cölln am Rein, Vnnnd Aach(en)«. Prosi, naj mu pomagajo, da bo mogel svoj načrt izvesti. ⁵⁰

23. nov. istega leta je magistrat dal podporo »einem walfarter«. Bil je to »Johann Grisell Von Würtzburg«. Vrača se v svojo domovino z romarske poti v Rim. ⁵¹

27. nov. istega leta se je oglasil »Gabriel Perger von Grätz«. Šel je na božjo pot v Loreto in Rim »auß gelübñus vnd Andacht halber«. Na povratku je bil zadržan, in sicer »durch langwürige Khrankheit vnd andern difficultatibus«. Zato ga sedaj tare pomanjkanje obleke in potnine. V ponižni prošnji se obrača na magistrat, naj mu pomaga »damit ich reuerendo ein Par schuech oder strimpff ankauffen möchte«. ⁵²

11. okt. 1618. l. se je oglasil »Wolfgang Pachmair von Salzburg«. Romal je po raznih krajih, med drugim tudi na Hrvaškem. ⁵³

Duhovniki - romarji so se oglasili naslednji:

29. jul. 1605. l. je prosil za podporo »Per Humilis in Chro clericus Nicolaus Dominicus, subditus uester ex opido Umagi«. ⁵⁴ V prošnji pripoveduje, da potuje »sub umbra alarum Domini ... ad mariam lauretanam«. Dobil je 1 gld. ⁵⁵

23. sept. 1611. l. je bila dana podpora 1 gld. »einem Priester«. Iz latinsko pisane prošnje je razvidno, da sta se oglasila 2 Poljaka, eden duhovnik, drugi vojak. Podpisana sta »Bartholomeus Stuzewski sacerdos« in »Simon Malinowski miles / Poloni«. Šla sta na romarsko pot v Rim (»venientes Romam ad limina Beatorum Apostolorum Petri et Pauli«). ⁵⁶

30. avg. 1613. l. je romal skozi Ljubljano »Servus promptissimus Petrus Radicius Artium et philosophiae studiosus«. V knjigi o izdatkih je pa naveden izdatek »ainem Geistlichen«. Romal je v Rim, ni pa navedeno, od kod. ⁵⁷

V Außgab Buech 1609. beremo na fol. 29, No. 33, naslednje: »Item einem Armen Priester Vermüg Rathschlag No. 33 geben 1 gld.« Pobotnica je kratka in zanimiva. Zunaj se glasi: »Humillimus libellus / Honorabiles viri senatores, humiliter petimus responsū statim volumus discedere, X«. Znotraj piše: »Honorabiles viri senatores Dñi Dñi fautoresque oñiū Pauperū praestantissimi / Nos pauperes Religiosi ordinis fr̄m Carmelitarū, Beatae Mariae Virginis, Romā pegim, humiliter petimus, In nomine Jesu Elemosinā sacrā, Nos in precibus suis indignis Comendamus Deo omnipotenti, Deus opti: Maxi: omniū bonorū Cumulantissimus retributor ... X / Humillimi Exora-

tores / P̄ Vincentius actu presbiter / Cū fr̄e Bertholdo Accolitho / ordinis fr̄m Carmelitarū Beatae Mariae Virginis de / monte Carmeli × / Et iterū humiliter petimus, literas sanitatis a Ciuitate.

Oglasila sta se torej meniha iz reda karmelitov, ki ga je ustanovil vojak, križar Bertold iz Kalabrije na gori Karmel v Palestini. Menihi so se imenovali bratje Marije Device Karmelske. Ker so tedaj razsajale po naših krajih razne kužne bolezni, sta imela s seboj »literas sanitatis«, da sta se lahko izkazala, da sta zdrava.

Skozi Ljubljano so torej vodila razna romarska pota, ki so v glavnem peljala k znamenitim romarskim krajem v Italiji. Največ so romali skozi naše kraje v Rim. Pa tudi precej je bilo romarjev v Loreto, kjer je bila znana Marijina božja pot. V Loreto pa niso romali samo iz verskih ozirrov, ampak so jih vodili tja tudi gospodarski interesi. »Blizu sloveče božje poti Loreto je bilo nekdanj cvetoče trgovsko mesto Sinigalija, čigar letni semnji za lan in konopljo so bili posebno znameniti. Tjakaj so hodili tudi kranjski kmetje kupovat surovine za izdelovanje platna in razpečavat svoje pridelke. Kako zelo so bili ti sejmi znani med našim ljudstvom, priča še sedaj slovenski pregovor: „Živo je, kakor na sejmu v Sinigaliji“.⁵⁸

Važen romarski kraj, kamor je romalo mnogo ljudi skozi naše dežele, je tudi Santiago de Campostela⁵⁹ v španski Galiciji. Sem je bilo baje preneseno truplo sv. Jakoba starejšega, ki ga je dal judovski kralj Herod usmrtiti. Nad apostolovim truplom so zgradili veličastno cerkev s petimi ladjami in tremi zvoniki. Campostela je bila nekdanj za Jeruzalemom in Rimom tretja največja božja pot, ko so po suhem in po morju romali tja. Tudi mnogo Slovencev je romalo v slavno Campostelo.

Važna je bila tudi romarska pot v »Nemški Rim« Köln ob Renu ali kakor so ta kraj naši predniki imenovali »Kelmorajn«. Romanje v Köln k svetim Trem kraljem se je začelo l. 1348. in 1349., ko je razsajala po Evropi strašna kuga. Vršilo se je do l. 1775., ko ga je dunajska vlada prepovedala, ker se »denar razsipava izven dežele«. Romanje se je vršilo vsakih sedem let. Mesta po Nemškem so naše romarje gostoljubno sprejemala in preskrbovala nekaj časa z vsem potrebnim. Hodili so na pot spomladi in si z miloščino gladili pot. Slovesen vhod v Köln so imeli navadno 18. majnika. V prvih časih tega romanja je prišlo tudi 400—500 romarjev hkrati, kasneje pa manj, le 150 do 200. Obiskovali so obenem tudi druga božja pota na Nemškem kakor Speyer (Spira) ob Renu in Aachen (Cahe).⁶⁰

O kakem takem skupnem romanju v ljubljanskem mestnem arhivu nisem našel, kar je pač razumljivo, ker tukaj še ni moglo biti toliko ljudi skupaj in na začetku romanja so lahko shajali še s svojim denarjem.

Četrta skupina bi bili *duhovniki in menihi*, ki niso potovali z romarskimi nameni.

V knjigi o izdatkih za l. 1595., fol. 38, beremo: »Den 18 dito (sept.) Ainem grichischen (pravoslaven?) Pristern laut Ratschlag geben 1 gld.« Pobotnica ni ohranjena.

20. febr. naslednjega leta je dal magistrat podporo »Zwaien Geistlichen Perschonen auß Sibenburg.«⁶¹ Tudi v tem primeru ni ohranjena pobotnica, ki bi nam

kaj natančnejšega povedala o potovanju teh dveh duhovnikov s Sedmograškega.

8. dec. 1602. so poklonili »einem Polnischen Jesuiter«, ki je potoval v Rim, »einen Zer Phening«. Darilo je izplačal blagajnik »Innhalt des h. Burgermeister amts Verwalter⁶² rhatschlag«. Ohranjeno je samo nakazilo upravnika mesta mestnemu blagajniku za izplačilo.⁶³

20. jul. 1609. l. se je oglasil na ljubljanskem magistratu »Rñdus . . . ac Venerabilis in CHro Pater Venceslaus Clauides, artium Philosophiaeque Magister, sacrosanctae Theologiae Baccalaureus«. Pravi, da želi obiskati »Almam Academiam Parysiensem studiorum grā«.⁶⁴

26. jun. 1617. l. je ljubljansko mesto podarilo 2 gld. »Zwaien abgesandten ordens brüedern des St. Georg Spitals Im Laufenthal⁶⁵ so den khrankhaußwartten«. Prošnja ni ohranjena.⁶⁶

Posebno skupino tvori potujoč *učiteljski stan*. V knjigi o izdatkih za leto 1596., fol. 28, No. 49, beremo: »Den 12. dito (sept.) ainem frembden Schuelmaister auf seine Supplicirn laut Ratschlag Zu hilf seiner Zerrung geben K 13^{1/3}«. Iz prošnje, ki je ohranjena, je razvidno, da je bil to »Adam Ebner auß der Herrschafftlichen osterwiz in Khärndten«. Bil je najprej nekaj let »ein Armer Teütscher schuelmaister«, pozneje pa je pustil svojo službo in bil pisar na Koroškem. Toda tudi s tem poslom se ni mogel zadovoljiti, zato se je napotil z ženo in otrokom po svetu iskat si boljšega zaslužka. Na poti je prišel tudi v Ljubljano, kjer je prosil na mestnem magistratu za podporo. Magistrat mu je dal razmeroma nizko podporo 13^{1/3} kr.

Adam Ebner ni hotel oditi iz Ljubljane. Večkrat je potem še moledoval na magistratu. Do leta 1618. moremo še petkrat brati njegove prošnje. Podpisal se je pa vedno, da je s Koroškega.

Posebna zanimivost je prošnja, ki je bila sestavljena 10. dec. 1599. v Olomucu. Tu prosi »Wolffgangus Grecelius Teutscher Schreiber daselbst« (v Olomucu), naj mu ljubljanski magistrat podeli podporo. Svojo prošnjo motivira s tem, ker nima rok »Auß Vrsach grosses Mångels meiner Gliedmaß beyder Händ«). Prošnja je *tiskana*, kar je še precejšnja redkost za tedanje čase. Le podpis in zunanja naslovna stran, kjer se obrača prosilec na ljubljanskega mestnega župana, sodnika in svet, je pisana. To nam dokazuje, da je dal prosilec svojo prošnjo v več izvodih natisniti in da je le naslovno stran dal po posebnem pisarju spisati z naslovom mesta, kamor je prošnjo poslal. Prošnja je bila rešena 7. febr. 1600. l. Naslednjega dne je mestni blagajnik izplačal »auf bewilligung aines E. Mag. ainem Potten wegen offerirung ainer Lutrischen Shr.« 1 gld. 20 kr. Torej prosilec ni bil sam osebno navzoč, ampak je imel posebne sle, ki so raznašali njegove prošnje.⁶⁷

18. avg. 1611. sta zopet prišla 2 popotnika v Ljubljano. Sama pravita v nemško pisani prošnji, ki sta jo vložila na magistrat, »wir Zwen Arme peregrinanten (Johannes Anich, artium et Philosophiae Magister, et Iuris utriusque Candidatus : et Jacob Abraham seiner Kunst ein schreiber)«. Nič ne povesta, od kod gresta, ampak samo pravita, da sta naredila že dolgo pot (»welcher massen wir schon ain lange reiß ver-

bracht haben«) in da imata še tudi dolgo pot pred sabo. Ker pa sta »mit gelt vnd Zehrung ganz vnd gar außkommen«, zato prosita podpore.⁶⁸

9. sept. istega leta so zopet podarili 30 kr. »einem Schuelmaister«. Iz prošnje je razvidno, da je bil to »Hannß Weidner von Stainparch«, ki leži v »Wirtzburgu«. Pripoveduje, da je brez posla, hodi okoli, je povrhu še bolan in prosi za potnino (»viaticum«).⁶⁹

9. dec. 1613. l. je dobil 25 gld. neki Blaž Thurnfelder »Schuel, Vnd Rechenmaister, auch burger Zu Steyer : wegen des durch Ime Einem Er : Mag : praesentirten Calendarij perpetui«. Magistratu je torej poklonil koledarje. Vložiti mu ni bilo treba nič posebne prošnje, ampak je kar župan poslal nakazilo blagajniku. Prejemnik je nato prejem denarja na posebnem listu potrdil.⁷⁰

11. jun. 1614. l. je prišel neki učitelj s Koroškega, ki je dobil 2 gld. (razmeroma mnogo). Njegova zgodba je razložena v prošnji in je naslednja. Pripoveduje, da je bil »die Mehrer Zeit ein geringer Lehrer vnd schuelmaister«. Sedaj pa je prišla nadenj starost in lice mu je razorano tako, da ne more več vršiti svoje učiteljske službe. Kake druge primerne službe pa tudi ne more dobiti, ker je že 79 let star. Nastanil se je v Wiendorfu⁷¹ (»in dorff wiendorf genant«). Tam je imel »Wohnung, vnd Hörberg«. Toda to mu je vse popolnoma pogorelo (»ganz vnd gar abbrunnen«). Bil je pahnjen v največjo revščino. Da je vse to res, pravi, da pričajo priložena pisma. Podpisal se je »Adam Khabaß bürttig bey Eberstain⁷² in Kharndten«. ⁷³ Isti prosilec se je oglasil še enkrat in sicer zadnjega aprila leta 1615.

Naslednjo skupino tvorijo zbiralci za cerkve (Kirchensambler).

3. aprila 1615. leta je bilo dano 40 kr. »Einem Khirchen Sambler«. Pobotnice ni, ampak samo županovo nakazilo mestnemu blagajniku Adamu Eppichu, ki naj izplača podporo »diesem Sambler Gregorn Dienstman«; kot svrha darila pa je »Allmosen Zu St Michaels Kirchen Zu Präsparg«. ⁷⁴ ⁷⁵

13. jul. 1615. l. je bila dana podpora 2 gld. »herrn Veiten Goloschighk armen Priester«. Vsa storija je zelo zanimiva. Ta duhovnik — sam se je podpisal »fr. Vitus Golossih prior B. Mariae Virginis supra chori(us) (?) — je bil »Vor Zwey Jarren Vnwierdiger Caplan bey S. Nicola alda Zu Laybach«. Pozneje pa je zapustil kaplansko službo v Ljubljani in vstopil v red »Paulý Primi Eremit«, ki je imel svoj samostan v Istri (»Ein Closter in Istria an der Venedischen Granizen, nahent bey Mitterburg⁷⁶ gelegen«). Samostan je bil združen s cerkvijo. Oboje pa je bilo zaradi vojske (»durch Khriegslauff«)⁷⁷ uničeno in porušeno. Toda menihi so samostan in cerkev ponovno postavili, seveda s pomočjo milodarov. Tudi on je žrtvoval za cerkev in samostan vse, kar si je prej med svetom prihranil (»in der Welt Ersparten Vncosten«). Pozneje se je pokazalo, da manjka predvsem dragocene posode, ki se potrebuje pri opravljanju službe božje. Poslali so njega prosit (»beuelich meines gl : herrn patris generalis Vnd dan des ganzen Erwierdigen Capitel des H : Ordens Paulý Primi Eremit«). Prišel je pri svojem pobiranju milodarov tudi v Ljubljano. Oglasil se je na mestnem magistratu in tu vložil svojo prošnjo, v kateri omenja tudi svoje nekdanje službovanje v tem mestu, kjer je moral »auf beuelich Ihr

fürs : gl : herrn herrn byschouen Zu Laybach, in dem Burgerlichen Spital alhie . . . nit allein Meß vnd Predig, sondern auch Zu gewendlichen Zeiten die Vescher Verricht«. Vendar pa za vse to ni dobil nobene plače (»biß auf diese Stundt Vom herrn Spitalmaister meines gethreuen Verrichten diensts nicht befridigt khan werden«). Zato prosi magistrat, naj ukaže oskrbniku meščanskega špitala, da mu izplača dolžni znesek in ne samo to, prosi tudi, naj mu podeli še kako miloščino za njegov samostan. Mestni očetje so se izkazali velikodušne. Ukazali so tedanjemu oskrbniku meščanskega špitala, Janezu Krstniku Verbez-u, naj porayna račune s tem duhovnikom, da bo zadovoljen.⁷⁸

Decembra 1616. leta je dal blagajnik Eppich 1 gld. »Ainem Khirchensambler Namens Simon Khoderman Zu erbauung des Spitals an der Raab«. ⁷⁹ V tem primeru je blagajnik dal podporo sam na svojo roko, ne da bi dobil od župana kako pismeno nakazilo. To se je zgodilo zelo redkokdaj. Tedanji blagajnik Eppich je bil pač ugleden Ljubljčan, član notranjega sveta — kar je moral biti vsak višji blagajnik — in pozneje celo trikrat izvoljen za župana.

21. jul. 1617. l. so podarili mestni očetje 1 gld. »dem Mathesen Terpin welicher dem St. Barbara Spittal Zu Judenburg Samblen thuet«. Ohranjeno je samo županovo nakazilo.⁸⁰

12. okt. istega leta so podarili »Einem Pater Augustiner Ordens : Zu wider Renouirung Ires Closters In Khärndten« 1 gld.⁸¹

9. marca 1618. leta se je oglasil na ljubljanskem magistratu neki gvardian v imenu »der ganzen Gefraternitet minoris ordinis S. Francisci strictioris obseruantiae Zu Clagenfurth«. Pravi, da so že l. 1616. začeli graditi v Celovcu frančiškanski samostan. Zaradi pomanjkanja denarnih sredstev ga niso mogli dovršiti. Pripoveduje, da lahko spoznamo »so woll aus den alten Testament, als neuen historys genugsamb«, kako so včasih ljudje skrbeli za lepoto božjih hiš. Naj se spomnimo »Vndter andern allein an den khöniglichen Propheta Salomon, als Fundator Vnnd Erbauer des Hauß Gottes Zu Hierusalem« ali pa naj se spomnimo samo »an den in Gott Selligsten heiligsten Khaiser Henrico,⁸² wellicher mit seiner auch in Gott selligsten keischen Vnnd Jungfreulichen Ehegemahlh Khaiserin Khunigundt in Römischen Reich Vill Bistumb Closser, Gottsheüser Vnnd Spittal, gestüfft, erhebt Vnnd mit Freyheiten, gülden . . . reichlich begabt«. Zato se naj tudi Ljubljana spomni frančiškanskega samostana v Celovcu in naj da podporo, kar bo Bog povrnil »auf fürbith des S. Francisci Vnnd des ganzen himlischen Heers«. Vsi frančiškani pa se bodo spominjali Ljubljane »in Vnsern täglichen Vnnd nächtlichen officys«. Dobili so za tedanje razmere precej veliko vsoto 20 gld.⁸³

20. avg. 1618. l. je podaril ljubljanski mestni svet 1 gld. 30 kr. »dem Fr. Hieronimo ordinis s. Augustini Eremitarum«. V svoji prošnji pripoveduje ta menih, da je prišel iz Judenburga. S seboj ima »Patent« in »Prioris Khundschaftt«. Menihi njegovega reda grade nov samostan »an stat des Pauffelligen Closters SS^{ae} Trinitatis Zu Judenburg«. ⁸⁴

Zadnjega avgusta l. 1618. sta se oglasila 2 meniha, »FF : Georgius Faio vnd Antonius Nisselio«. Pravita, da je razvidno »auß beygefüegten vnser glaubwier-

digen Testimoniis, waß maßen Ihre frl. G. herr Bischoff Zu Lauant, vnnß armen brudern, ordinis Beati Iannis cognominati DEI Lusitani in dero Statt S. Andree in Lauenenthal ein Closter Zu exercirung vnserer Regel (: welche vnter andern Geistlichen Vbungen auch die Khrankhen vnd bresthafften leutt zu curirn innhelt) auf zubauen«. Dobila sta 2 gld.⁸⁵

3. dec. istega leta se je oglasil »Pater Meletius ord. Sti Basily Magni ac Monastery Diuae Catharinae Montis Sinaÿ ablegatus«. Prošnje ni napisal lastnoročno, ker je pisava enaka nekaterim drugim prošnjam. Prošnja je moral torej napisati kak ljubljanski pisar, kar dokazuje tudi slog, ki je zelo sličen slogu drugih prošenj. Pater se je samo podpisal in priporočil. Tudi je podpis napisan z drugačnim črnilom kot ostala prošnja. Pravi, da je iz priloženih potrdil razvidno, koliko so morali menihi pretrpeti pred Turki (»wir arme Vnd betrüebtn Conuentualen, in Christlichen Gottshauß vnd Closter bey : S : Catharina am heiligen Perg Sýnai ligent, wonhafftig, von dem bluet dürstigen hunden Erz : Vnd Erbfeindt Christliches namens, denn Arabischen Türggen, gemartert Vnd geplagt werden«. Če se hočejo ubraniti pred Turki, jim morajo plačati »Rantion« 10.000 dukatov v zlatu. On pobira okrog prispevke za odkupnino. Sedaj je na poti proti Sinajski gori, kjer je njegova ljubljena domovina. Tam hoče »meine lieben brüeder Vnnd Conuentualen Zuersuechen, Vnnd das Jhenig, Was Ich Von frumen leüthen bekhommen, daselbst Zuüberlifern«. Zato prosi milodarov. Dobil je 3 gld.⁸⁶

²⁷ Hollenburg leži pri Celovcu in se sedaj imenuje Humprški Grad ali Humprg. — ²⁸ Außgab Buech 1605., fol. 154, No. 5. — ²⁹ Beseda Pilgram (največkrat pisano »Pilgramb«) pomeni romarja in popotnega reveža (Iv. Vrhovec, Meščanski špital, LSM 1878., str. 52). — ³⁰ Außgab

Buech 1605., fol. 154, No. 7. — ³¹ Erlä = Erlau = Eger je kraj ob istoimenski reki na sev. Ogrskem. — ³² Außgaben 1606., fol. 154, No. 1. — ³³ Außgab 1608., fol. 30, No. 2. — ³⁴ Ibid. fol. 31, No. 24. — ³⁵ Außgab Buech 1610., fol. 29, No. 25. — ³⁶ Ibid. No. 28. — ³⁷ Außgab Buech 1610., fol. 30, No. 45. — ³⁸ Ibid. No. 48. — ³⁹ Außgab Buech 1611., fol. 28, No. 1. — ⁴⁰ Ibid. fol. 30, No. 42. — ⁴¹ Außgab Buech 1612., fol. 26, No. 51. — ⁴² Ibid. fol. 27, No. 58. — ⁴³ Irska. — ⁴⁴ Außgab Buech 1612., fol. 27, No. 59. — ⁴⁵ Außgab Buech 1612., fol. 28, No. 77. — ⁴⁶ Außgab Buech 1614., fol. 23, No. 22. — ⁴⁷ Ibid. fol. 24, No. 42. — ⁴⁸ Außgab Buech 1614., fol. 25, No. 50. — ⁴⁹ Außgab Buech 1615., fol. 24, No. 36. — ⁵⁰ Ibid., fol. 24, No. 25. — ⁵¹ Außgab Buech 1615., fol. 27, No. 69. — ⁵² Ibid., No. 70. — ⁵³ Außgab Buech 1618., fol. 39, No. 84. — ⁵⁴ Umago je mesto v Istri v okraju Poreč. — ⁵⁵ Außgab Buech 1605., fol. 154, No. 4. — ⁵⁶ Außgab Buech 1611., fol. 31, No. 74. — ⁵⁷ Außgab Buech 1613., fol. 26, No. 61. — ⁵⁸ Gruden, Zgodovina slov. naroda, str. 414. — ⁵⁹ Campostela je nastala iz latinškega »Campus stellae«. — ⁶⁰ Karlin, V Kelmorajn, str. 147—149. — ⁶¹ Außgab 1596., fol. 27, No. 13. — ⁶² Če je bil župan zadržan, je opravljal njegove posle Ambtsverwalter. — ⁶³ Außgaben 1602., fol. 31, No. 18½. — ⁶⁴ Außgab Buech 1609., fol. 29, No. 26. — ⁶⁵ Lavantinska dolina. — ⁶⁶ Außgab Buech 1617., fol. 26, No. 45. — ⁶⁷ Außgaben 1600., fol. 112, No. 1. — ⁶⁸ Außgab Buech 1611., fol. 31, No. 63. — ⁶⁹ Ibid., fol. 31, No. 71. — ⁷⁰ Außgab Buech 1613., fol. 27, No. 79. — ⁷¹ Wiendorf leži na Koroškem v bližini Št. Vida. — ⁷² Eberstain leži tudi na Koroškem v okolici Št. Vida. — ⁷³ Außgab Buech 1614., fol. 24, No. 45. — ⁷⁴ Mozirje na Štajerskem. — ⁷⁵ Außgab Buech 1615., fol. 24, No. 32. — ⁷⁶ Mitterburg = Pazin v Istri. — ⁷⁷ Mišljene so najbrž uskoške vojske z Benečani (1615.—1617.). — ⁷⁸ Außgab Buech 1615., fol. 27, No. 54. — ⁷⁹ Außgab Buech 1616., fol. 28, No. 74. — ⁸⁰ Außgab Buech 1617., fol. 26, No. 51. — ⁸¹ Ibid., fol. 27, No. 63. — ⁸² Misli na nemškega cesarja Henrika II. Svetega (1002. do 1024.) in njegovo ženo sv. Kunigundo. — ⁸³ Außgab Buech 1618., fol. 36, No. 34. — ⁸⁴ Außgab Buech 1618., fol. 38, No. 71. — ⁸⁵ Ibid., fol. 38, No. 72. — ⁸⁶ Außgab Buech 1618., fol. 39, No. 91.

(Dalje prihodnjič)

KLIMA LJUBLJANE

(Konec.)

MANOHIN VITALIJ

Oktober: Okrog 3., 8., 10., 12., 15., 19. ter v dobi med 21.—31. nastopajo padavine najpogosteje. Največja verjetnost snega obstoja okrog 15. in 27.

November: V prvi dekadi je nastopanje padavin zelo nepravilno. V tem intervalu nastopa večja nagnjenost k padavinam okrog 1., 5. in 9., v drugi dekadi pa okrog 12. in 17. V tretji dekadi med 22. in 25., ter okrog 29. Največja verjetnost snega je okrog 1., 5., 12., 26.

December: Najfrekventnejše so padavine okrog 5., med 7. in 9., med 13.—17., ter okrog 29. V ostalih intervalih je nastop padavin jako nepravilen. Tudi navedeni datumi veljajo seveda le kot najbolj verjetni. Vobče je reči, da je potek padavin pozimi mnogo nepravilnejši kot poleti. Največja verjetnost snega obstoja v decembru okrog 6., 9., 13., 29.

V dobi od 1851.—1936. je dobila Ljubljana najzgodnejši sneg l. 1936., in sicer dne 6. oktobra. Najpoznejše pa v isti dobi snežila še 12. maja l. 1895.

Važna opomba: Za dobo 1851.—1936. so datumi značilni za padavine le malo drugačne kot za dobo

1920.—1936. Tako je n. pr. mesto 12. I., ki je značilen za dobo 1920.—1936. imamo za dobo 1851.—1936. 11. I. Verjetnost tudi se razlikuje le za kakih 2 % in nikdar ne presega 5 % (gl. diagram za dobo 1851. do 1936.).

Nevihta in toča.

V Ljubljani razlikujemo kot povsod termične in depresijske nevihte. Prve se javljajo v popoldanskih urah, kadar je barični gradient zelo majhen (oblaki zelo počasi potujejo) in je zračni tlak okrog normale. Te nevihte so v Ljubljani v menjavanju pozicije akcijskih središč,⁴⁰ ker prinaša zelo pogosto majhen barični gradient in razen tega še v tem, da so v maju vse Slovenske Alpe še jako zasnežene, dočim vlada v nižinah visoka temperatura. Ko dvigajoči se zrak pride v kraljestvo snega, se za račun toplotenja snežne odeje shladi mnogo več kot prosto ozračje v okolici. Posle-

⁴⁰ Hann - Süring, »Lehrbuch...«. Hann, »Handbuch der Klimatologie«. Smauss, »Das Problem der Wettervorhersage« l. 1937.

V severni (levi) zakristiji ljubljanske stolnice je vzdana plošča z napisom:

»Preč. g. Karl Zorn, r. 1780., mašn. 1804., kor. 1825., stl. dek. 1851., † 1864., moj preljubl. fajm., skrbni duh. oče in prednik, so po Ljubljani in pri duhovnih na deželi nabirali darov (10.000 gld.) ter se skozi pet let pri obilnih opoverah srčno trudili in skrbeli, da za Bogom gre le njim hvala, da imamo na mesto lese-nega stropa lepo zidano kupolo. — Stavbena gosposka v Ljubljani in na Dunaju se je zidanju upirala, rekoč, da so obloki in stebri prešibki. Zorn pokličejo iz Cerkelj pri Kranji kmečk. zid. mojstra Matevža Medveda. Pri komisiji v cerkvi so bili Ant. Al., ljub. župan Hradecky in politična pa stavbena gosposka. Medved premir vse in reče: »Upam si izpeljati kupljo; teh res prešibkih oblokov jaz ne potrebujem; čez te bom zidal in dobro v stebre uprl nove močnejše, in šele na nje zidal kupljo, katero pa bodo stebri tako malo čutili, kakor jaz svoj klobuk.«

Medved delo prične 19. apr. l. 1841; že 19. junija postavijo križ na kupolo; 17. oktobra pa je bila vesela in slovesna zahvala. — Cerkev je bila zidana 1701. do 1707., posveč. 8. maja 1707., z belim in črnim tlakom, marmorom in zlatom (300.000 platnic), križevim potom olepšana 1859.—1860.

Postavil iz hvalež. in spošt. Jož. Supan, l. 1846. stl. kapl., 1855. kor. in fajm., 1860. prošt.²⁸

Medvedova napoved o trdnosti kupole se je sijajno obistinila ob potresu 1895., ko je cerkveni obok po vsej dolžini počil, v kupoli pa ni bilo nobene poke.

Prav tako se je obneslo tudi Langusovo delo, ki še danes spričuje o slikarjevi sposobnosti in zanesljivosti. Kmalu bo sto let, kar je slike v kupoli ustvaril, vendar se vidi, kakor bi jih danes dovršil.

Zato vsa čast stavbarju Mateju Medvedu in slikarju Mateju Langusu!«

²⁸ Dr. Kimovec v knjigi: »Od Ilirije do Jugoslavije«, 177 i. d.

POTOVANJA SKOZI LJUBLJANO

MED LETI 1580. DO 1618. IN PODPORE NA LJUBLJANSKEM MAGISTRATU

(Nadaljevanje)

FRANC SOJER

Nadaljnjo skupino bi tvorili *vojaki*, ki so v najrazličnejše namene potovali skozi Ljubljano.

18. avg. 1606. l. je dobil neki »Balthasar von Holnburg« 20 kr. »Zu einer Ritters Zehrung«. Sam pravi, naj mu pomagajo kot »langwirigen soldaten mit einer dargab vnd Zerung«. Navaja, da je služil vojake »von Jugendt auf an der Gränitzen«. Ne pove nič točnega, od kod in kam potuje. Domnevati se da, da gre iz vojne granice v Humprg na Koroško.⁸⁷

20. febr. istega leta je zabeležen v knjigi o izdatkih pod rubriko »Ausgaben den Armen Leüten« fol. 154., No. 3, izdatek 30 kr. »ainem armen Soldaten Christoffen Freudenberger«. Iz prošnje, ki jo je ta vložil na magistrat, moremo razbrati več zanimivosti. Podpisal se je »Christoff freuden berger von breslau aus der Schlesia cirorigius (?) vnd gewester velttcherer Zu dogpej«. ⁸⁸ Bil je torej vojaški ranocelnik (ranar). Sam pripoveduje, da se je boril »In obrn Vnngeran Zu dogpej vnd Sackmar gehalten Regimentten«, in sicer kot konjenik in pešec (»Zu Roß vnd fues«) wider den Erbfeundt den Turcken«. Pozneje so ga Turki ujeli in prodali v Egipet. Tam je ostal »2 Jar lang fur einen Sclauen gehalten«. Nato se je osvobodil. Na kak način je dosegel svobodo, tega ne pove. Napotil se je proti domu, kjer je imel še ženo. Potoval je z neko grško ladjo. Pot ga je zanesla tudi skozi Ljubljano, kjer je poprosil za podporo.

Knjiga o izdatkih za l. 1607., fol. 32, pravi: »Item einem Armen Saldaten laut No. 15. geben 30 kr«. Na pobotnici je podpisan »Wilhelben Stethler Von aberbadan auß dem Shwaizer Landt gebüerttig«. Pripoveduje, da je bil v vojaški službi »Von Jugent auf« na Ogrskem, o čemer se more magistrat prepričati iz

priloženega potrdila (»Gundtschafften«). Pozneje ga je začela usoda preganjati. (»Nun aber ist mir das glickh so gar Zu Wider gewest«.) Prišel je celo za nekaj časa ob vid, ki pa se mu je kasneje vrnil. Prosi, naj mu magistrat pomaga »mit ainer Zehrung«.

12. novembra 1610. l. se je oglasil nek vojak iz Kočevja (»Mathes Friz von Gottschee«). Pravi, da je služil dalj časa v trdnjavi Petrinja⁸⁹ kot vojak. Ker pa s plačo ni bil zadovoljen, je slekel vojaško suknjo. Pozneje se je vrnil v vojaški stan in služil v vojni granici.⁹⁰

28. junija l. 1611. je potoval skozi Ljubljano »Christoff Schad(er) aus Preussen«. Pravi, da je služil kot praporščak v borbi proti Turkom 6 let na Siciliji (»In der Insel Sicilia Sechs Jar lang fur einen Fendrich gegen den Erbfaind den Turkhen aufm Mehre«). Nato je potoval »in Calabria in Könikreich Neapolis«, kjer pa je bil oropan (»geblundert vnd heraubt worden«). Dalje je potoval proti severu in prišel v Milan. Nadaljnja pot ga je zanesla tudi preko slovenske zemlje. Ustavil se je v Ljubljani. Tu je prosil za podporo na magistratu, da bi se mogel vrniti v svojo domovino. Dali so mu 1 gld.⁹¹

25. jan. 1612. l. so podarili 1 gld. »einem Soldaten«. Bil je to »Marco Viekhari«. Pripoveduje, da se je boril s Turki med drugim tudi pri Petrinji.⁹²

16. jul. istega leta se je oglasil »Christoff Gräbl von Graz auß Landts Steyr«. Pred 10 leti je šel od svojih staršev iz Gradca ter oblekel vojaško suknjo. Zaneslo ga je tudi na Laško (»Wallischlandt«). Služil je dalj časa kot vojak pri nekih vitezih »Zu Maltau, in Candia« (morda pri malteških vitezih). Zaželel si je zopet domovine. Šel je na pot. Toda na potovanju po morju

(najbrž Jadranskem) ga je zadela nesreča, da je izgubil vse, kar si je prihranil. Kljub temu je šel naprej proti domu, da bi zopet videl svojega očeta.⁹³

13. avg. 1612. l. je prišel prosit za »Zeerpfening« »Matthes Friz, von der Statt Gotschee gepürtig«, ki je bil »Soldat zu Juanitsch«.⁹⁴ S seboj je imel »Postpartt«. Služil je kot vojak 37 mesecev »Zu Petrinia«. Nato je bil vojak »drey Jarlang in der Vestung Juanitsch«. S plačo, ki jo je dobival tam, ni mogel shajati, zato je šel prosit med drugim tudi v Ljubljano. Pozneje se bo vrnil v Ivanič k izvrševanju svoje vojaške službe. To spominja na slabe razmere v vojni granici, ko najemniki niso bili dovolj plačani in so si morali sami iskati hrane na kakršen koli način je pač kdo mogel. Nekateri so tudi ropali in kradli, drugi pa prosili. Matevž Friz je bil eden izmed takih vojakov vojne granice.⁹⁵

Slíčen je naslednji primer. V Ljubljani se je 26. okt. 1612. leta zglasil »armer Soldat Jacob Tollowitsch«. Imel je s seboj »Khundschaften«. Pravi, da je služil kot vojak »wider den Erbfeindt des Christlichen Namens Vnd glauben den Türkhen«. Dalje pripoveduje, da je prisiljen prositi, ker nima dovolj dohodkov (»Weyll Ich des Zeytt meiner Leibsschwacheit halber mein stuckh Brott ferer nich Verdienen kan, Also auch weder haller noch Pfening nicht Zur Zerung habe, bin Ich auß gedrungner nott Verursacht, Eur Herrlichkeiten hiemit vmb Gottes willen Zubitten«). Vse to jasno kaže na razmere v tedanji vojni krajini. Ne imenuje pa kraja, kjer je služil kot vojak.⁹⁶

12. nov. istega leta je potoval skozi Ljubljano »Melhior Klepp von Stein alhie in Crain gebüertig«. Pravi, da je že od svoje mladosti služil kot vojak v vojni granici. Bil je ranjen v dveh večjih bitkah, in sicer prvič »vor Canischa« in drugič »vor Offen⁹⁷ in Hungern«. Kot ranjenec se ni mogel več udeleževati bojev. Imel je s seboj ženo in dva nepreskrbljena otroka (»mit meinem weib vnd Zwöyen Vnerzogenen Khinderlein«).⁹⁸

19. aprila 1613. leta je dobil 20 kr. »Paulle Cuerer Von Pellandt⁹⁹ Biertig, Armer Ellendter Khriechßman«. Pravi, da je služil 30 let v vojski in bil nekaj časa celo v turškem ujetništvu. Imel je »Paßpardt«. Nekaj časa je služil kot vojak »bei dem Wollgebornn herrn Freiherrn herrn Hanßen Prewüner ... in der haubtfestung Raab inn Vnngern«. Prosi, naj se ga usmilijo in ga sprejmejo v meščanski špital. Seveda mu mestni svetovalci te želje niso izpolnili, ker so sprejemali v meščanski špital predvsem one ljubljanske meščane, ki so brez svoje krivde popolnoma obubožali tako, da niso imeli na stara leta nobenih sredstev za življenje in tudi svojcev ne, ki bi zanje skrbeli. Števílo »špitalarjev« je bilo poleg tega tudi omejeno in ne preveč veliko. Še vsi potrebni obubožani ljubljanski meščani niso mogli dobiti v njem zavetja. Kaj šele, da bi bil sprejet vanj kak tuj vojak, ki je večino svojega življenja (33 let) preživel daleč od ljubljanskega mesta tam nekje na Ogrskem v bojih s Turki. Če bi se Pavlu Cuererju posrečilo, da bi bil sprejet v meščanski špital, bi se mu ne godilo slabo, ker »v meščanski špital sprejeti ubožci so bili preskrbljeni z vsem vsaj najpotrebnejšim, bati se jim zadnje trenutke življenja vsaj lakote ni bilo treba.«¹⁰⁰ Le izjemoma so sprejeli tudi kakega tujca, ki je slučajno potoval skozi Ljubljano, v špital. Slučaj pa je moral biti že zelo nujen.¹⁰¹

28. jun. 1613. leta je potoval skozi Ljubljano »Nicolaus Pauzug, von Carlstatt gebuerttig«. Pravi, da je »armer Khriegssoldat«. Že od mladih dni je služil kot vojak v bojih proti Turkom. Pred Kanižo (»Cänischa«) je bil ujet. Nato je prebil 13 let v turškem ujetništvu »auf dem schwarzen Möhr«. Bil je nato odpušljan v »Constantinopl«, kjer je bil najprej prodan. Letos pa se je rešil »ohne Ranzion«. Najbrž je torej ušel. O vsem tem ima s seboj »Khundschaft«.¹⁰²

15. jul. 1613. leta je dobil nek vojak 40 kr. podpore. V prošnji pravi, da je »Armer Soldat Balthaser Khnoblacher«. Bil je nekaj časa v vojaški službi v Gradcu, nato je šel v Karlovec, kjer je služil pod različnimi gospodi kot vojak v vojni granici. Dalj časa je bil pod Ferdinandom (»herrn herrn Ferdinanden Zue Österreich Rath, Vnnd General Crabatischen vnnd Mährgränizen«). Potoval je še naprej in prišel med drugim tudi v Ljubljano. Tu se je najprej oglasil pri mestnem predstojniku oboroženih meščanov (»häubtmann«). Toda ta ga ni sprejel v službo. Zato je poprosil na magistratu za podporo, da bo mogel nadaljevati svoje potovanje proti Gradcu.¹⁰³

10. marca 1614. leta so zopet prišli v Ljubljano trije vojaki, ki so služili v Karlovcu. S seboj so imeli pisma, iz katerih je bilo možno spoznati, da je vse resnica, kar so navajali. Iz službe so bili odpuščeni, ker niso v redu vršili svojih vojaških dolžnosti. Dobili so skupno 45 kr.¹⁰⁴

Istega dne sta se oglasila še dva vojaka. Bila sta to »Michäel Koppitsch, Von Petau« in »Jacob Thollouitsch, Von Windischen feýstriz« (Slovenska Bistrica). Torej oba Slovenca. Služila sta v bojih proti Turkom. Tudi ta dva sta imela s seboj pisma. Prosi za podporo, ker sta »der Zeit mit kainer Zerung Versehen«. Dobila sta 30 kr.¹⁰⁵

28. okt. 1615. leta je zabeležen izdatek »Zwelff Soldaten miteinander« 2 gld. Ohranjeno je samo županovo nakazilo blagajniku, naj »disen Zwelff Soldaten welliche Zu der fürl. Guardy auf Görz Verordnet sein Zween gulden Zu seiner Zehrung Zustelle, damit sy forth raisen khüenen vm Ihre dienst threulich abwarten«. Šli so torej v Gorico in najbrž niso bili zaželjeni gosti v Ljubljani.¹⁰⁶

11. jan. 1616. leta je ljubljanski mestni svet podaril 30 kr. »Lorenzen Paulin armen Verwundten Soldaten«. Pripoveduje, da je bil »vor dreyen wochen durch die heýduckhen ain halbe Meyll weegs Vndterhalb Rudels werth beraubt«. Dalje pravi, da je bil ranjen v levo nogo. Za zdravnika nima denarja, zato prosi magistrat za podporo. Primer je zanimiv predvsem zaradi roparstva — hajdukov.¹⁰⁷

Decembra 1616. leta je bila dana podpora »ainem Soldaten Augustin Preissen«. Prošnja, ki jo je ta vložil na magistrat, je dolga in precej zanimiva. Pripoveduje, da je služil kot vojak 12 let trem gospodom zaporedoma. Kasneje ni mogel dobiti primerne zaposlitve. Nekaj časa se je še mudil v Gradcu. Toda 22. okt. zvečer se je moral odpraviti na pot in 30. okt. zvečer je bil že v Celovcu. Od Gradca do Celovca je torej rabil 8 dni. Tam pa je bil opozorjen »das weege ferner vnsicher sey«, zato si je dobil družbo še treh vojakov, s katerimi je naprej potoval. Hodili so 1. in 2. novembra, da so prišli »biß auf Crambruekh« (Kranj?). Tu so dobili še 13 vojakov »mit einem Caperal«. Torej je že lepa družba — 18 vojakov — na-

prej potovala. 5. nov. so prišli v bližino kraja »oberlabach« (Vrhnika). Tam jim je njih vodja (»Caperal«) preskrbel prenočišče in jih »Zue Zweyjen mahlen starckh ermanth, daß wir khein vngelegenheit : weil wir nahent am leger weren : machen solten«. Toda vodja se sam ni držal tega. Ko jih je namreč spravil pod streho, je sam odšel v neko gostilno, kjer je zagledal »khrainihes feder bey ainem Pauern khnecht« in ga je hotel s silo imeti. Zato je kmalu nastal »ein solicher Lärmen . . . daß Zimblich Blut vergossen worden«. Vodja je hotel svojim vojakom preskrbeti drugo prenočišče. Toda kmetje se niso hoteli dati ugnati v kozji rog. »In dem haben sich die Pauern geheüfft, vnnnd vnns nachgesezt«. Drugi so ubežali, le on je prišel kmetom v roke, ki so ga napadli »mit Stain werffen vnnnd andern schlägen«. Pravi, da je že večkrat zrl smrti v oči, toda tako hudo ni bilo še nikdar, kakor v tem primeru. Nato je šel v Ljubljano, kjer naj bi se pōzdravil. Zanimiva je ta storija, ki nam nazorno kaže, kako so vojaki v oni dobi potovali in v kakem razmerju so bili do domačega prebivalstva.¹⁰⁸

2. marca 1618. leta je dobil 40 kr. »Ludwich Albersperger Armer Saldat Von weiß«. Možno je, da je ta kraj 1. Wels — mesto na Zgornjem Avstrijskem zapadno od Linza,¹⁰⁹ 2. Wels — vas na Koroškem pri št. Vidu. Prišel je najbrž iz Zgornje Avstrije. Kam potuje, ne pove.¹⁰⁹

23. marca istega leta se je oglasil »Lorrenz Brait-schuech von Behainbischen Butweiss« (Budějovice). Bil je popotni vojak in ne pove, kam potuje.¹¹⁰

Zelo vidne sledove je zapustila v ljubljanskih mestnih knjigah o izdatkih tako zvana *druga vojna z Benečani*, ki je trajala približno dve leti (1615.—1617.). Ta vojna je posebno hudo zadela naše južne pokrajine. Vzrok zanjo so dali Benečani, ker so hoteli biti popolni gospodarji nad Jadranskim morjem in ker so hoteli Habsburžane popolnoma izriniti iz Italije. Povod pa so dali znameniti senjski uskoki, ki so večkrat napadali in oropali benečanske ladje. Avstrija je jemala uskoke vedno v zaščito, ker so bili dobri branilci avstrijsko-turške meje. V bojih med Benečani in Avstriji je imela važno vlogo trdnjava Gradiška, ki je ležala na desnem bregu Soče južno od Krmina. To trdnjavo so Benečani med vojskovanjem večkrat oblegali, kar se tudi omenja na mnogih krajih v mestnih knjigah ljubljanskega magistrata o izdatkih. Zlasti je bilo hudo tridnevno obleganje od 25. do 28. marca 1616. leta. Pa tudi sicer so se vršile hude borbe pred Gradiško, vendar pa je ostala ta trdnjava v avstrijskih rokah ves čas bojevanja. Mir se je sklenil 26. sept. 1617. l. v Madridu, ki nikakor ni izpolnil benečanskih zahtev. Nekaj uskokov je bilo kaznovanih z izgnanstvom in njihove razbojniške ladje sežgane. V teh bojih je sodelovalo tudi mnogo tujih vojakov. Tako so dobili Benečani najete čete iz Holandije in Anglije, medtem ko je Avstrijecem pripeljal španski polkovnik Baltazar Maradas 500 konjenikov na pomoč.¹¹¹ Mnogo teh tujerodnih vojakov je po končani vojni potovalo skozi Ljubljano posamič ali v skupinah.

Med vojskovanjem samim z Benečani je šlo skozi Ljubljano mnogo več vojakov kot sicer.

6. nov. 1615. leta se je oglasil »Mihäel Potriebaz«. Bil je po poklicu »Khriegs Pfeiffer« — vojni svirač. Služboval je v bojih z Benečani (»gegen denen Venedigern von anfang biß aufs end weilig gebrauchen

haben lassen«). Nato je bil v službi v Karlovcu pod poveljstvom Janeza Friderika Rauberja. Pozneje je zbolel in se namenil domov na Koroško k ženi in otrokom. Pot ga je zanesla skozi Ljubljano, kjer je potrkal na magistratna vrata.¹¹²

11. dec. istega leta so podarili mestni svetniki 1 gld. »armen Verwundten Soldaten«. Bil je to Matevž Fritsch »von Gotschee gebürtig«. Pravi, da je bil v bojih z Benečani ranjen, in sicer »in meinen linckhen Armb«. Še sedaj ima kroglo v rami — ranjen je bil pred 20 dnevi — in prosi, naj mu pomagajo, da bo mogel vsaj k zdravniku, ki bi mu vzel drobce krogle iz telesa.¹¹³

18. jan. 1616. leta je zopet dobil nek vojak 30 kr. Pripoveduje, da se je 3 mesece boril proti Benečanom (»Wider die Venedigschen«). Ima s seboj pisma. V bojih je bil težko ranjen v glavo (»darüber auch in mein haubt sehr Verwundt worden«). Prosi, naj mu pomagajo. Podpisal se je »Marthen Khalttenhauser, Von Windisch Madrej, aus Salzburger Landt.«¹¹⁴ Kje je ta kraj?

1. Windisch-Matrei je trg na vzhodnem Tirolskem v okraju Lienz in je glavni kraj doline Isel. V nasprotju z Windisch-Matrei je Deutsch-Matrei pri Innsbrucku. 2. Madreit je kraj v okraju Leopang na Salzburškem.

4. maja 1616. leta so podarili 3 gld. »20 Frl. Soldaten so auf Mitterburg¹¹⁵ gezogen«. Županovo nakazilo blagajniku celo pravi, naj jim izplača »Zu ainer Zeh-rung vnd damit Sÿ alhie khein schaden thuen, vnd Ihr weg fort Ziehen«. ¹¹⁶ Vojaki so ropali ali vsaj s silo jemali, če niso dobili hrane. Očividno so se Ljubljančani bali takih vojaških pohodov. Šli so najbrž nad Benečane.

5. maja 1616. leta je poslal župan blagajniku nakazilo, naj izplača 1 gld. 20 kr. »disen 4. Entsprungnen Spanischen Soldaten Zu Einer Zehrung«. Bili so iz bojev z Benečani.¹¹⁷

Slični primer se je zgodil dva dni kasneje, ko zopet dobimo županovo nakazilo blagajniku, naj izplača »disen 5 Entsprungnen Soldaten ain gulden«. Tudi ti so bili iz bojev z Benečani.¹¹⁸

11. maja beremo zopet županovo nakazilo blagajniku, naj izplača »disen Zweyjen Soldaten welliche nach Görz Ziehen dreysig Khraizer«. ¹¹⁹

13. maja je zopet ukazal mestni župan blagajniku, naj izplača »gegenwertigen 5 Venedischen Soldaten, vnnnd dann ainem armen waib, ain gulden r:[einish]«. ¹²⁰

3. jun. 1616. leta sta se oglasila 2 vojaka. Prvi je bil »Bartlme Schmuckher . . . Armer Von Adel«. Torej obubožan plemič. V vojski je bil »gefreytter« in »kay : Expeditor«; drugi pa je bil »Hannß Erhardt ein Musgatiere« [mušketir]. Oba sta se še pred 4 meseci borila pri obleganju »der Vestung Grädischkha wider die Venetianer«. Pri tem obleganju je dobil prvi »drey Musketen schuß«. Pripovedujeta, da sta pobila mnogo sovražnikov. Po končanem obleganju se vračata v domovino na zdravljenje. Ne povesta pa, kje je ta domovina.¹²¹

27. jun. beremo županov ukaz blagajniku, naj izplača 1 gld. podpore »disen Sechs Armen Soldaten, welliche von den Venedigerischen Loger entsprungnen«. ¹²²

7. julija 1616. leta beremo županovo nakazilo, naj se izplača »Gegenwertigen Viezig Carstettern welliche Von grädisch alher Khranken ankomen... drey gulden r. Zur Zerung damit sy weiter khönnen fort-khomen«. ¹²³

23. jan. 1617. leta se je zglasil na magistratu »Hanß Georg Weikhler« in dobil 2 gld. Pravi, da je služil »in dem krigs Wessen Zu Roß vnnd fueß«. Bil je torej konjenik in pešec v bojih z Benečani, kjer je bil tudi ranjen. ¹²⁴

21. marca 1617. leta je dobil vojak »Adam Hüetter gebürttig auß Ässterrach« podporo. V bojih z Benečani je bil 3 krat ranjen. ¹²⁵

16. jun. 1617. leta se je oglasil »Armer Khrankher khriegs soldat Hanß Hainrich Schmidt auß der Schlesing«. Pripoveduje, da je služil kot vojak v benečanski vojni. Sedaj bi se rad vrnil »in Mein Vatterlandt in Schlesien« in potrebuje potnine. Dobil je samo 30 kr. ¹²⁶

3. jul. 1617. leta se je oglasil »Johan Peter von Neuburg«. ¹²⁷ Bojeval se je tudi ta z Benečani in je sedaj na potu v svoj domači kraj. ¹²⁸

3. nov. istega leta je dobil podporo »Armer krankher vnd geschedigter khriegssoldat Wenzel Prustinz Von Pischkhowitz«. ¹²⁹ Pravi, da je služil »Zway Jarlang im Veldtleger«. Nič ne pove kje, najbrž pa v bojih z Benečani. Potoval je proti severu »auf Wienn«. S seboj je imel tudi ženo, česar pa v svoji prošnji nič ne omenja in moremo to razbrati samo v knjigi o izdatkih iz beleške »vnd ainem Saldat(en) weib«. ¹³⁰

17. jul. 1617. leta je poslal mestni svet blagajniku Janezu Krstniku Verbez-u nalog, naj da »Zueuerehrung des Herrn obristen von wallenstein¹³¹ alher gelangten Zwayen Companien Reütter... sechs vnnd Zwainzig Stär habern, Zwelff viertl wippachers, vnnd dreyzehn viertl Terandts«. Obrist (Oberst) zavzema današnje stopnjo polkovnika. Podarili so jim torej 2 stara ovsa (= 8 mernikov); 20 bokalov (?) (viertel) vipavskega vina; 13 bokalov teranca. Za vse to je blagajnik vbeležil izdatek 26 gld. ¹³²

9. nov. istega leta najdemo slično zabeležbo. »Zu Verehrung des Herrn Obristen Von Thämpier¹³³ alher gelangten fünf Companien Reiter... ainhundert Stär habern«. Šli so nad Benečane. Vbeležen je izdatek 100 gld. ¹³⁴

11. nov. je blagajnik vbeležil izdatek 12 gld., ki ga je porabil za krmo 12 konj, poslanih s češkega v boje z Benečani. ¹³⁵

20. okt. je pa zabeležen izdatek 35 gld. 48 kr., kar je bilo dano »den alhero gelangten Zwayen Herzogen Vonn Sachsen neben Zwen Säm¹³⁶ Süessen weines, auch vierzig Stär habern«. Tudi ti so šli v boje na Beneško. ¹³⁷

V mesecu avgustu leta 1618. je šlo skozi Ljubljano več transportov vojaštva. Bili so najbrž še zakasneli oddelki iz bojev z Benečani. Vsak tak transport je stal ljubljansko mestno blagajno precej novcev. Po odhodu vojaštva so se oglašali na magistratu peki in mesarji, ki so morali dajati vojakom kruh in meso (»Comiß Prott«, »Comiß fleisch«). Špitalski oskrbnik se je pa navadno oglasil, naj mu magistrat povrne za seno, ki ga je porabilo vojaštvo. ¹³⁸

11. okt. 1618. leta se je oglasil na magistratu zadnji vojak, ki se je vračal iz bojev z Benečani. Bil je to

»Thomaß Werber von Molzing (?) in Reich«. Pripoveduje, da je bil »in disem Venedigischen Veldleger Sechs Monat gewest«. Bil je celo ranjen v nogo. V Ljubljani je šel nekaj časa v službo »zu ainem Parbierer«. ¹³⁹ Rad bi se vrnil domov na Nemško. Dobil je 1 gld. 20 kr. podpore. ¹⁴⁰

Nadaljnjo skupino tvorijo *ujetniki*, ki so jih Turki ujeli, odpeljali na Turško in od njih zahtevali visoke odkupnine. Ker ogromnih vsot za odkupnino navadno sami niso imeli, so morali potovati okrog in nabirati prispevke. Za čas, ko so odšli iz Turškega ozemlja, so morali pustiti tam talce. Večkrat se je tudi dogodilo, da so ujetniki naprosili svoje prijatelje in znance, da so okrog pobirali denar za njihovo odkupnino. Dobi-mo v mestnih knjigah o izdatkih več beležk, ki so slične kakor naslednja: »Zwey en gefangenen vom Adel aus Vngern geben auf beuelich«. ¹⁴¹ Vendar pa je precej tozadevnih pobotnic izgubljenih.

27. jul. 1612. leta se je zglasil na ljubljanskem magistratu vojni ujetnik »Jüan Wartolitsch Zu Samobor gebürdig«. Dobil je 40 kr. Iz ohranjene prošnje je razvidno, da je moral magistrat pisma (Kundschaft), ki jih je prosilec prošnji priložil, vrniti prosilecu (»hie-beyligunde Khundtschafften (: die Ich nach ersehung Widerumb Zu ruckh begere :«). ¹⁴²

18. dec. 1616. leta beremo v knjigi o izdatkih fol. 27., No. 66., naslednje: »dreyen Samblern Zu außlösung der armen gefangenen Christen geben 3 gld.« ¹⁴³ Hodile so tudi organizirane skupine po deželi in zbirale odkupnine za ujete kristjane.

15. jun. 1618. leta sta prišla v Ljubljano 2 Poljaka »Peter Pastopaiskhý« in »Hanß Dorotitsch... beede aus Landts Pollen«. Prvi navaja v prošnji tudi, da je iz Lublina. Oba sta bila v boju ujeta in odpeljana v Konstantinopol. Tam sta ostala 3 leta in nekaj mesecev. »nach villen erlittner vnd ausgestandner grosser Martter vnd Pein« sta bila rešena »durch Gottes . vnd seiner lieben Muetter der hochgebenedaitter Jungfrau Maria hilff«. Ušla sta in po morju dospela na Benečansko, od koder se zdaj vračata v svojo domovino Poljsko. ¹⁴⁴

11. okt. istega leta se je oglasil na magistratu pravoslavni duhovnik (»griechischer Priester«) Demetrij iz mesta Hagija v Rumeliji (napisano »Dieometrius auß der Statt Agia in Ramelia«). Bil je turški ujetnik in je pobiral odkupnino. Cenjen (»rancioniert«) je bil na 500 dukatov. ¹⁴⁵

Istega dne je bila dana tudi še podpora 3 gld. na podlagi prošnje, ki jo je vložil »Nicephorus Episcopus de Santo Monte«. V prošnji pravi, da je stanoval »am heiligen gebürg Suetagora genant bey Constantinopl«. Turki so ga ujeli in popolnoma oropali. Cenjen je bil na 800 dukatov. ¹⁴⁶ Najbrž ni bil osebno v Ljubljani, ampak je prošnjo vložil na magistrat kak pobiralec odkupnine, bržkone zgoraj omenjeni duhovnik Demetrij.

23. nov. 1618. leta je potoval skozi Ljubljano neki Andrej iz Soluna (»Andreas Thessalonicensis«). Ujet je bil »von Tartarn« — misli bržkone na Turke. Mnogo je moral prestat v turškem ujetništvu, kjer je bil tudi cenjen na 300 dukatov v zlatu. Da pa je smel iz ujetništva pobirat prispevke za svojo odkupnino, je moral tam pustiti »weib vnd Zween Söhn Zu Pfanddt«. ¹⁴⁷

Navedel sem samo nekaj primerov o potovanju turških ujetnikov skozi Ljubljano. Zabeleženih pa je še mnogo drugih.

V posebno skupino tudi lahko štejemo *oropane plemiče*, ki so potovali skozi Ljubljano.

30. avg. 1613. leta se je oglasil »Humillimus servus Georgius Zabranih(us) Nobilis fluminis sancti Viti« (Reka). Pravi, da se je zatekel v Ljubljano »a praedonibus spoliatus, ac in terra longinqua ignotus et hospes«. Kaj bolj natančnega, od kod gre in kam je namenjen, ne pove.¹⁴⁸

30. dec. 1615. leta je šel skozi Ljubljano drug obubožani plemič »Simon Fuchs«, doma iz Zagreba (»von Agramb gepürtig«). S seboj je imel pisma. Pravi, da se je maja meseca preteklega leta (1614.) zaobljubil na romarsko pot v Loreto in Rim. To obljubo Bogu je tudi izpolnil. Na povratku se mu je zgodila nesreča. Benečani so ga na morju ujeli in vkovali v železje. Nato so ga prisilili, da je eno leto moral veslati na benečanski galeji. Končno je bil z božjo pomočjo rešen ujetništva in sedaj je na poti domov.¹⁴⁹

V tedanji dobi je bilo zelo razvito *potovanje rokodelskih pomočnikov*. Tudi o tem potovanju najdemo sledove v ljubljanskih mestnih knjigah o izdatkih.

27. jan. 1612. leta je bila dana podpora »einem armen Handwerksman« 40 kr. Iz ohranjene prošnje je

razvidno, da je bil to »Geörg Khellner von Neudorff¹⁵⁰ gepürtig«. V prošnji ne navaja podrobneje svojih razmer, ampak pravi, da bodo mogli mestni očetje spoznati »Aus hienebenbeiligenden glaubwirdigen Zeugnus«, kako velika nesreča ga je zadela.¹⁵¹

22. jan. 1615. leta pa je bila dana podpora »Einem Armen Naglschmidt Vnd Saldaten Von Grätz«. Pripoveduje, da je bil dalj časa v vojski. Nato mu je v Gradcu zbolela žena in trije otroci so bili brez kruha. Napotil se je po svetu in prišel med drugim tudi v Ljubljano. Bil je na povratku proti Gradcu.¹⁵²

Vsak pomočnik, ki je hotel biti sprejet med mojstre, je moral potovati po svetu in se učiti obrti vsaj 3 do 6 let.¹⁵³ Za sinove mojstrov se je zahtevalo, da je bil le 2 leti na tujem.¹⁵⁴ Ko se je kak rokodelec izučil svoje obrti, ni dobil izpričevala ali doučnega pisma v roke, ampak le prepis. Original se je namreč shranil v »cehovski skrinji« (Zunftlade). S prepisom je potoval. Če ga je kdo izgubil, je imel velike sitnosti, da je dobil novega. Dokazati je moral, da ni prepisa po nemarnem izgubil. Večkrat se je namreč dogodilo, da je pomočnik v hudih denarnih stiskah svoj prepis tudi prodal, s katerim je potem kdo drug po svetu sleparil. Zato je vsak ceh zelo pazil, preden je izdal nov prepis z združnim žigom.¹⁵⁵

⁸⁷ Außgaben 1606., fol. 33, No. 29. — ⁸⁸ Kraj na severnem Ogrskem. — ⁸⁹ Petrinja je trdnjava nasproti Sisku, ki jo je zgradil l. 1592. — torej leto dni pred znamenito bitko 22. junija 1593. — bosanski paša Hasan Pridojević. — ⁹⁰ Außgab Buech 1610., fol. 31, No. 55. — ⁹¹ Außgab Buech 1611., fol. 30, No. 57. — ⁹² Außgab Buech 1612., fol. 24, No. 10. — ⁹³ Ibid., fol. 26, No. 53. — ⁹⁴ Mišljen je tu najbrž Ivanić grad ob Lonji, ki je bil v graničarski dobi zelo važna trdnjava. — ⁹⁵ Außgab Buech 1612., fol. 27, No. 60. — ⁹⁶ Außgab Buech 1612., fol. 27, No. 71. — ⁹⁷ Offen = Budim. — ⁹⁸ Außgab Buech 1612., fol. 27, No. 72. — ⁹⁹ Poljsko. — ¹⁰⁰ Ivan Vrhovec, Meščanski špital (Doneski h kulturni zgodovini ljubljanskega mesta) LSM, 1898., str. 4. — ¹⁰¹ Außgab Buech 1613., fol. 24, No. 31. — ¹⁰² Ibid., fol. 25, No. 44. — ¹⁰³ Außgab Buech 1613., fol. 26, No. 54. — ¹⁰⁴ Außgab Buech 1614., fol. 23, No. 28. — ¹⁰⁵ Außgab Buech 1614., fol. 23, No. 29. — ¹⁰⁶ Außgab Buech 1615., fol. 26, No. 61. — ¹⁰⁷ Außgab Buech 1616., fol. 23, No. 20. — ¹⁰⁸ Außgab Buech 1616., fol. 28, No. 74. — ¹⁰⁹ Außgab Buech 1618., fol. 35, No. 30. — ¹¹⁰ Ibid., fol. 36, No. 43. — ¹¹¹ Gruden, Zgod. slov. naroda, str. 846.—853. — ¹¹² Außgab Buech 1615., fol. 27, No. 65. — ¹¹³ Außgab Buech 1615., fol. 27, No. 74. — ¹¹⁴ Außgab Buech 1616., fol. 24, No. 23. — ¹¹⁵ Pazin v Istri. — ¹¹⁶ Außgab Buech 1616., fol. 24, No. 37. — ¹¹⁷ Ibid., fol. 24, No. 38. — ¹¹⁸ Ibid., fol. 24, No. 39. — ¹¹⁹ Ibid., fol. 24, No. 40. — ¹²⁰ Außgab Buech 1616., fol. 24, No. 41. — ¹²¹ Ibid., fol. 25, No. 42. — ¹²² Außgab Buech 1616., fol. 25, No. 48. —

¹²³ Ibid., fol. 25, No. 53. — ¹²⁴ Außgab Buech 1617., fol. 24, No. 23. — ¹²⁵ Ibid., fol. 25, No. 29. — ¹²⁶ Außgab Buech 1617., fol. 26, No. 41. — ¹²⁷ Neuburg leži v Vorarlbergu pri Koblachu v okraju Feldkirch. — ¹²⁸ Ta kraj leži na češkem in se piše po pravilnem nemškem pravopisu Bischkowitz; češko Byškovice v okraju Melnik, severno-vzhodno od Prage. — ¹³⁰ Außgab Buech 1617., fol. 27, No. 65. — ¹²⁸ Ibid., fol. 27, No. 48. — ¹³¹ Wallenstein (tudi Waldenstein) je znan tudi po tem, da je spravljal hrano v oblegano Gradiško. — ¹³² Außgab Buech 1617., fol. 28, No. 80. — ¹³³ Pravilno pisano Dampierre, ki je tudi spravljal hrano v oblegano Gradiško. (Gruden, Zg. sl. n., str. 853.) — ¹³⁴ Außgab Buech 1617., fol. 28, No. 81. — ¹³⁵ Außgab Buech 1617., fol. 28, No. 82. — ¹³⁶ Sämb = 1 tovor = 100 bokalov. — ¹³⁷ Außgab Buech 1617., fol. 28, No. 84. — ¹³⁸ Außgab Buech 1618., fol. 37, 38. — ¹³⁹ Parbierer = padar. — ¹⁴⁰ Außgab Buech 1618., fol. 39, No. 86. — ¹⁴¹ Außgab Buech 1588., fol. 30. — ¹⁴² Außgab Buech 1612., fol. 26, No. 55. — ¹⁴³ Außgab Buech 1616., fol. 27, No. 66. — ¹⁴⁴ Außgab Buech 1618., fol. 37, No. 58. — ¹⁴⁵ Ibid., fol. 39, No. 83. — ¹⁴⁶ Außgab Buech 1618., fol. 39, No. 85. — ¹⁴⁷ Ibid., fol. 39, No. 90. — ¹⁴⁸ Außgab Buech 1613., fol. 26, No. 62. — ¹⁴⁹ Außgab Buech 1615., fol. 28, No. 77. — ¹⁵⁰ Kje je bila ta Nova vas, je težko reči, ker je mnogo krajev tega imena. — ¹⁵¹ Außgab Buech 1612., fol. 24, No. 20. — ¹⁵² Außgab Buech 1615., fol. 25, No. 43. — ¹⁵³ Vrhovec, Ljubljanski meščanje, str. 231. — ¹⁵⁴ Ibid., str. 233. — ¹⁵⁵ Ibid., str. 226.

(Dalje prihodnjič)

POTOVANJA SKOZI LJUBLJANO

MED LETI 1581. DO 1618. IN PODPORE NA LJUBLJANSKEM MAGISTRATU

(Konec)

FRANC SOJER

Potujoči pomočniki so imeli tako zvani »Wanderbuch«. Sem se je podpisal mojster, ko je pomočnik odšel od njega. Če pomočnik ni bil v službi pri »poštenem mojstru«, t. j. pri takem, ki je član kake zadruge, mu mojster ni mogel staviti svojega podpisa v »Wanderbuch« in ta čas se pomočniku ni štel v ono dobo, ki jo je moral prebiti na tujem.

Zanimivo je, kako je iskal v Ljubljano došli pomočnik dela. Oglasiti se je moral najprej pri »očetu«,¹⁵⁶ ki je poslal takoj po najmlajšega mojstra. Ta je vodil tujega pomočnika okrog vseh mojstrov in iskal dela zanj. Najprej ga je vedel k najstarejšemu, ako ga ta ni mogel porabiti, sta šla šele k drugim mojstrom po delu vpraševati, in sicer oziraje se na njihovo starost. Vdove so zavzemale tisto mesto kakor njihovi umrli možje. Zdaj šele, ko sta obletela vse mojstre, je dobil najmlajši pravico do dela iskajočega pomočnika. Pomočnik se je moral izkazati s potrebnimi pismi (»Kundschaften«). Če pa so bili vsi mojstri v Ljubljani s pomočniki preskrbljeni, je moral vsak mojster dajati novodošlemu pomočniku nekaj dni hrano in stanovanje. Ko je pomočnik na ta način obral vse mojstre, je moral naprej. V Ljubljano došli pomočniki so se morali oglasiti na »rokodelski postaji« (»Herberge«). Tu so dobili tudi hrano in stanovanje, če mojstri njihovega rokodelstva niso imeli navade, da bi tuje pomočnike sprejeli za nekaj dni v svojo hišo.¹⁵⁷

Razumljivo je, da v mestnih knjigah o izdatkih ni mnogo sledov o rokodelskih pomočnikih, oziroma njihovem potovanju skozi Ljubljano, ker ti niso imeli na magistratu ničesar opraviti in niso dobili mnogo podpor, ker so zanje skrbeli cehi.

Posebno skupino tvorijo tudi *pogorelci*.

8. marca 1599. leta se je zglasil v Ljubljani »Gregor Schelpach« s svojim tovarišem, ki se je podpisal »hanns Rolandt«. Bila sta odposlanca »der Statt Neuroden in der schlössing gelegenen«. To mesto je namreč pogorelo. Prošnja omenja, da je bilo »180 Heüsser obgeprannt«. Priloženo je bilo prošnji tudi pooblastilo tamošnjega magistrata. Iz vse prošnje diha globok religiozen duh, popolnoma značilen za ono dobo. Na zunanji strani je napisana rešitev prošnje, kjer župan Anthoni Feichtinger daje mestnemu blagajniku nalog, da izplača prosilcema 2 gld.¹⁵⁸

9. dec. 1605. leta so ljubljanski mestni očetje podarili podporo »dem Josephen Brätez Stattschreiber Zur Ruedolfswerth«. V prošnji pripoveduje, da je 3. okt. ob 11. uri izbruhnil požar, ki je uničil zelo mnogo hiš v Novem mestu. Med pogorelci je bil tudi on. Z ženo in 5 otroki je bil postavljen skoraj na beraško palico. Da bi pa bila prošnja čimprej uslišana, navede tudi to, da je bil njegov oče Ljubljančan. Rad bi svojo družino še to zimo spravil pod streho, t. j. da bi sezidal novo hišo. Tudi iz te prošnje se vidi globoko versko čustvovanje one dobe, ko vse obrne

na Boga. Najprej pravi, da je Bog poslal strašno kazen nadenj in na koncu prošnje pa zatrjuje, da mestnih očetov ne bo nikoli pozabil v svojih vsakdanjih molitvah.¹⁵⁹

4. avg. leta 1606. so dobili skupno 2 gld. 3 pogorelci »Marren Crainer, Khuez Frätsch, Mathesen Egger oll dreÿ burger Von Villach . . . grossen Prunst Vnd dannhero Zugestanden Armueth willen.«¹⁶⁰

16. istega meseca zopet beremo na pobotnici, da naj mestni blagajnik Canzian Thomader izplača »Gordola [ime] weisen burgerin vnnnd ledrerin Zu Villach, Irer erlittnen wissentlichen Prunst halber auß Barmherzigkhait dreissig khreizer.«¹⁶¹

O požaru v Beljaku moremo nekoliko zvedeti iz naslednje prošnje, ki jo je vložil na ljubljanski magistrat dne 4. sept. 1606. leta »Armer in grundl abgepruner Man, Adam Renner, Riemener«. V prošnji pravi, da bo mogoče že iz njegovega poročila spoznati, »Wie Laider den ersten tag Juni dits Jars (namreč 1. 1606.) die ganze Statt Villach in Khärndten durch ein groß Vnuersehen feuer in grundt abgebrunen, dardurch Ich armer burgersman , vnd meines handtwerchs ein Riemer sambt weib . vnd khlainen khinderlen neben anndern burgern mer vmb all mein gehabtes vermögen, arbeit, vnd werckh Zeug khomen vnd grosse nott vnnnd Armuet geratten, Derowegen Ich gedrungen worden Zuerhaltung Weib vnd khlainen khinderlen [wie auch wieder erkaufung meines werch Zeug] neben Andern auch E: E: F: W: vmb dero Christliche Steuer anzulangen«. Mestni župan Mihäel Preys je prošnjo uslišal in dal blagajniku nalog, da izplača prosilcu 30 kr.¹⁶²

1. dec. 1606. leta srečamo zopet nekega pogorelca iz Beljaka na magistratu. Imenoval se je Martin Lechner. Prišel je z ženo in otrokom prosit pomoči, ker mu je uničil požar hišo. Magistrat mu je podaril 1 gld.¹⁶³

30. okt. 1609. leta je dobil 2 gld. podpore »Jacob leopardt . . . ein armer abgebrunen Man auß Khernnten«. V prošnji pravi: »das nicht allein genugsamb ist, das ich in dritten Jahr ain khranckhait in Meinem laib habe«, ampak ga je Bog udaril še s tem, da mu je neki zlobnež zažgal hišo, in sicer na dan sv. Mihaela leta 1609.¹⁶⁴

29. okt. leta 1610. sta prišla v Ljubljano 2 pogorelca iz Velikovca, in sicer »Andree Lang« in »Geörg Freyberger«. Pravita, da sta meščana in obrtnika »zu Völkhenmarkht in Kherndten«. Požar jima je uničil vse.¹⁶⁵

Iz Velikovca sta prišli 11. febr. 1611. leta tudi 2 pogorelki, in sicer »Margaretha Freyberin« in »Scolastica Weberin«.¹⁶⁶

22. febr. 1613. leta sta dobila 2 pogorelca skupno 2 gld. Ohranjeno je samo nakazilo, ki ga je poslal takratni mestni župan Janez Sonce blagajniku Janezu Kumpergerju (»Hanß Khumperger«), naj izroči podporo »Zwayen abgeprunen burgern in der Capl.«¹⁶⁷

2. maja 1613. leta je prišlo v Ljubljano 19 pogorelcov meščanov iz Loža, in sicer 16 moških in 3 ženskevdove. Pravijo, da je nastal požar »den 20. yözt verwichnen Monats Aprillis, dises 1613 Jars vmb Mittags Zeyt«. Požar je uničil »uns armen ellenden Burgers Perschonen Vngfärlich, in ainer halben stund 21 Heüser : 9 dresch Thorn : sambt ainer Pad Stuben : auch allen vnsern Haab vnd Guett : so wir mit vnsern harten schwais vnd Bluett erobert, in Rauch aufgangen«. Pravijo, da jim ni nič drugega pričakovati kakor beraške palice (»allain des Petlstabs Zugewarten haben«). Ljubljančane prosijo, naj jim pomagajo »auf das wir sambt vnsern armen Weÿbern vnd klainen khindern Zu ainer Wonung gelangen könten«. Na koncu je 19 podpisov, ki pa niso lastnoročni, ampak je vse napisala ona roka, ki je pisala ostalo prošnjo. Dobili so skupno 4 gld.¹⁶⁸

2. dec. 1613. leta je dobil 1 gld. 20 kr. pogoreli Novo-meščan »armer, ellender Alter handwerchs Man, Jacob Igel, Burger Vnd Riemer Zu Rudolfs werth«. Pripoveduje na dolgo in široko, da mu je pogorela hiša, kjer je izvrševal svojo obrt. Sedaj je z ženo in 5 otroki brez strehe in brez kruha, ker je prišel popolnoma ob vse, kar si je mukoma pridobil v potu svojega obraza.¹⁶⁹

28. aprila 1614. leta sta prišla zopet 2 pogoreleca s Koroškega. Bila sta to »Lenhardt Wolfgang Vicärien in Marckht Capell Inn Khärendten Vnd N: der Khirchpröbst der Pfarrkhierchen S. Mihaelliß daselbst«. Pravitava, da je pogorela župna cerkev sv. Mihaela. Uničen je tudi stolp in zvonovi. Prosita »einen Alemosion«, da bi mogli zopet postaviti božji hram. Dobila sta 2 gld.¹⁷⁰ Vse kaže na to, da so bile nekdanje zelo močne vezi med Koroško in Kranjsko.

Tudi žene vojakov so potovale skozi Ljubljano.

24. sept. 1615. leta je prišla v Ljubljano »Maria Prukherin«, žena nekega vojaka iz Karlovca, in prosila na magistratu za podporo, ker ji je mož zbolel.¹⁷¹

Ženske so se prištevale moževemu poklicu. 30. jan. 1617. leta je prišla na ljubljanski magistrat »Margareta Straußin Corporallin vnder dem kho : Hispanischen Regiment«. Imela je s seboj otroka. Bila je najbrž kje pri možu v bližini fronte, pa je nato odšla v zaledje.¹⁷²

28. febr. 1617. leta je prišla »Barbara Wackerstainin arme Soldatin« in prosila podpore. Pravi, da je »auß Landts Pairn«. Mož je bil v benečanski vojski ranjen in leži sedaj v Gorici »bei dem Feldscherer«. ¹⁷³ Potuje z otrokom. Dobila je 30 kr.¹⁷⁴

Iz Ljubljane so pošiljali tudi *razna odposlanstva v druga mesta*.

12. febr. 1581. leta je mestni blagajnik dobil nalog, da izplača »dem Juri Khaltschitsch so von wegen des gefangenen Türkkhen geen Ziuidat geschiecht« 1 gld. 32 kr.¹⁷⁵ Še večkrat pozneje dobimo zabeležene primere, ko je kak ljubljančan peljal ujetega Turka iz Ljubljane. Tako je 4. marca istega leta blagajnik zopet plačal 3 gld. 12 kr »dem Caspar Khardal so von wegen des gefangenen Türckhen geen Ziuidat geschiecht worden Pottenlohn bezalt«. ¹⁷⁶

Da se je v Ljubljani nahajalo vsak čas nekaj ujetih Turkov, ni nič čudnega. Valvasor pripoveduje o njih, da so l. 1416. pomagali celo pri gradnji ljubljanskega obzidja.¹⁷⁷

Večkrat se je tudi zgodilo, da so pošiljali iz Ljubljane razne *zločince*, ki jih niso obsodili na smrt, pa so vendar imeli na vesti hude pregreške, v ogrske rudokope za ves čas njihovega življenja. Ali pa so jih obsodili, da so morali tam vlačiti ladje proti vodi (»verurtheilt zum Schiffszihen«).¹⁷⁸

Mnogo je šlo tudi odposlanstev v Idrijo, zelo pogostokrat v Gradec in tudi v Beljak.

Decembra 1616. leta je potoval skozi Ljubljano nadvojvoda Ferdinand. V zvezi s tem obiskom je zabeležil mestni blagajnik v knjigo o izdatkih več izdatkov.¹⁷⁹ Morda je potovanje nadvojvode Ferdinanda v kaki zvezi z istočasnimi boji z Benečani.

V poslednjo skupino popotnikov skozi Ljubljano moremo šteti one, katerih ni mogoče uvrstiti v nobeno izmed navedenih skupin.

L. 1606. 21. aprila je bila podeljena podpora »ainem Khaisrischen trabanten«. V prošnji se je podpisal »vndertheniger Hanß Dänckl der Röm : Chay : May : gewester leib drabant«. Pripoveduje, da je bil pred 20 leti v »Crabatischen gräniz«. Sedaj pa potuje »weg von Prag aus lants Bechemb«. Kako je prišel na Češko, o tem prošnja popolnoma molči. V prošnji tudi ni nobenega moledovanja, ki se navadno dobi v prošnjah one dobe.¹⁸⁰

4. sept. 1606. leta je dobil na magistratu neki prosilec 1 gld. Njegovo ime ni zabeleženo. Ohranjena pa je pobotnica, na podlagi katere je bila izdana podpora. Ta pobotnica je priporočilno pismo, ki ga je napisal »Mathias Soholoch, parochus Graecensis Stÿriae utriusque facultatis doctor, et cathedrae S : Petri Romae protonotarius«. Tukaj priporoča župnik iz Gradca nekoga — imena ne navaja —, ki je bil »in bello liuonico« »inter Polonos et Sueuos gesto« oropan vsega svojega premoženja in je sedaj v največji stiski »cum sua paupere uxore et liberis«. Župnik ga priporoča, naj mu pomagajo »aliqua pia et benigna ope«, kar jim bo Bog povrnil »in futuro seculo« in tudi sam jim bo skušal povrniti (»et ego, quantum in me erit pari gratitudine recompensabo«). Priporočilno pismo je bilo napisano »Stÿriae 26. Augusti Ao 1606.« Bilo je zapečaten.¹⁸¹

26. marca 1607. leta je zabeležen izdatek 30 kr. »einem Armen außlander«. Na pobotnici je podpisan »Arnoldt Knäß Von Groningen auß Friß Land«. V svoji prošnji navaja, da je na morju prišel ob vse svoje premoženje. Sklepati bi se dalo, da je bil pomorščak, ki se je vračal iz kakega pristanišča ob Jadranskem morju v svojo domovino proti severu. Ko je izgubil vse svoje imetje, mu ni kazalo nič drugega kakor se »auf die Strassen begeben«. Pot ga je zanesla tudi v Ljubljano.¹⁸²

20. aprila 1609. leta pripoveduje v svoji prošnji neki »Matheus Walläch auß Pollonia Pürtig«, da je do sedaj služil »Pei dem gdn [= gnädiglichen] Brunor Wottoni ein Jarlang«. Sedaj je namenjen potovati v Gradec, kjer je v službi njegov brat. Mestne očete prosi, naj mu podele »ein Zer Pfening«. Prošnja je bila uslišana. Rešitev prošnje, ki jo je podpisal »Vice Burgermeister«, je napisana v laškem jeziku.¹⁸³

7. dec. 1610. leta je dobil neki »Simon Khoderman von Veldbach« 30 kr. podpore. Kam je potoval, ni znano.¹⁸⁴

24. febr. 1612. leta je dobil 1 gld. podpore »Tobias Hoffman von Regensburg«. Pravi, da potuje iz Prage.

Tam je namreč 3 leta bil v službi pri gospodu Matiju Hundekherju, ki je bil »Köl : kayl : Mayl : Camrer«. Nato se mu je zahotelo po Italiji. Šel je na pot. Dolegela ga je nesreča. Bil je napaden in popolnoma oropan s svojimi tovariši (»Neben andern meinen Mitgeferten«). Očividno ni potoval sam, ampak v družbi. V boju z roparji mu je bilo zadanih celo »13 smrtnih ran« (»auch mit dreyzehn Tödtlichen wunden beschedigt vnd verwundet worden wie soliches der Augenschein bezeugt vnd dargeben thuet«. Imel je torej celo potrdilo, da je bil napaden.¹⁸⁵

7. dec. 1612. leta je bila dana podpora 1 gld. »einem Suplicanten«. Bil je to »Geörg Khrener von Eltsch«. V prošnji popisuje zanimivo svoje dosedanje življenje. Pripoveduje, da je bil v službi pri najodličnejših osebnostih, tako pri rimskem cesarju in kralju v habsburški hiši, dalje pri raznih grofih (»vnder denen Wollgeborenen Grafen vnnnd herrn Georgio Basta vnd Grafen Belgioiosa vnnnd herrn Veldtobristen in ober Hungern vnd Siebenbürgen«). Pripoveduje tudi, kako je »offt vnnnd Villmaß In wichtigen vnnnd Zum Theil geferlichen Commissionen vnd diennsten gebrauchen lassen«. Pravi, da zna tudi več jezikov (»auch etlicher Sprachen khündig«), da je šel dvakrat s cesarskim odposlanstvom na Porto (»Zudem auch mit ermelter Khay : Mgt : Oratorn vnd Nunctys nach der Ottomanischen Porten Zwaymall Verraist«). Nato je šel »propter Votum nach Loreta vnnnd Italiam«. Sedaj pa se vrača »nach wienn vnd österreich«. Na poti v Palmo so ga italijanski vojaki popolnoma oropali (»bin Ich vnderwegs Zwischen Cernian¹⁸⁷ vnd Palma Von etlichen Italianischen Soldaten, So Von Venedig nach palma gegangen, angetastet, geplindert vnnnd aller meiner Claiden vnd Zerung beraubt worden«). Prosi, naj mu pomagajo z denarno pomočjo, da bo mogel čimprej dospeti do svojcev in zopet stopiti v cesarsko službo.¹⁸⁸

8. marca 1613. leta je dobil podporo 40 kr. neki »Sigmund Altenhauser von Judenburg aus der obern Steyer March gepürtig«. Bil je v Ljubljani z ženo vred. Pravi, da ga je napadla bolezen in da je porabil že ves svoj denar, ki ga je v potu svojega obraza prislužil (»was Ich mit meinem harten schweiß verdient«).¹⁸⁹

15. julija istega leta je bila zopet dana podpora »einem Armen«. Bil je to »Ambrosius Voitt von Freiburgg«. V prošnji ne navaja nobenih podrobnosti.¹⁹⁰

Istega dne se je zglasil na magistratu tudi »Adam Pfainer Von Salzburg«. Po poklicu je bil pisar. S sabo je imel »Testimonien«. Pravi, da je bil pred štirimi leti pohabljen od hudobnih ljudi in čarovništva. (»Vor vier Jahren vergangen, bin Ich durch böser leuth falsche khunst vnnnd Zauberey In den euster ellend vnnnd verderben gesetzt worden«. Kasneje je bil oropan razuma in ne samo to, ampak tudi ohromel je na vseh svojih udih (»Ich nit allain gantz vnd gar meiner vernunfft vnd sinne beraubt, sondern auch an allen meinen glidern des Leibes erkrumpt gewesen, vnnnd In den vierte Jahr vnaufhörlichen schmerzen erdulden muessen«). Končno, pravi, je zopet zadobil zdravje »durch allerley mitl vnnnd Arzney.«)¹⁹¹

15. nov. istega leta beremo tole zanimivost v mestnih knjigah o izdatkih: »Einem Puechpindter von Clagenfurth wegen praesentierter Callender« 6 gld. V prošnji pravi: »Es ist ein alter löblicher und christ-

licher gebrauch, vnd alter herkhomen das ein Christ den andern, vmb dise Zeit, ein gluckseliges Neues Jar wunscht, vnd daneben Zu einem Christlichen gedeneckh Zeichen was verehren thuet. Weilen nun Ich armer Puechbintter bin, habe E : Fur : Er : vnd W : hiemit dise drey Neue Calender verehren welle«. Želi jim še dolgo vladanje. Dobil je precejšnjo vsoto 6 gld. Najbrž koledarji niso bili toliko vredni. Je pač to svojevrsten način prodajanja.¹⁹²

26. avg. 1616. beremo v knjigi o mestnih izdatkih fol. 26, No. 59 »Pettern Pelligrini Paumaister vmb das er von Görz alther geraist, vnd Zu aufpauung aines Neuen Thurms am Wasser beim Vizdombthor, ein model gemacht, auf beyligendes decret Verehrt 10 gld.«

10. febr. 1617. leta se je zglasil na magistratu »Hannß Zeiller von München«. V uvodu svoje prošnje pravi, da ne bo svetovalcev nadlegoval z dolgo prošnjo, ker so že »mit andern Hochwichtigen negotys occupirt«. Zato bo njegova prošnja samo »khurzes Clag Libell, sine molestia«. Potuje po deželi in išče primerne zaposlitve. Ne more pa dobiti nobene službe, ker je »diß Landts Sprach nit khündig«. Prosi mestne svetovalce, naj mu pomagajo »mit ainem Viatico«. ¹⁹³

14. aprila istega leta je dobil 1 gld. podpore »gabriel wegchaubt von Khzpicl auß Thÿrol.«¹⁹⁴ Pripoveduje, da je dalj časa bil uslužben »in Osster Reich«. Pozneje pa je zbolel in moral prodati celo obleko.¹⁹⁵

12. maja 1617. leta se je oglasil »Hannß Dömber gebürttig Von Niernberg«. Imel je s sabo ženo in otroka. Namenjen je bil v vojaško službo v Eger na Češko (»Egger In Pömen«).¹⁹⁶ Pravi, da je na desni roki poškodovan. Dobil je 2 gld.¹⁹⁷

Potovanje v tedanjih časih je bilo precej težavno. Večinoma so morali potovati peš po prašni in trdi cesti. Potovanje s poštnim vozom — edinim prometnim sredstvom tedanje dobe — je bilo zelo drago in so si ga lahko privoščili le premožnejši sloji. »Od Ljubljane do Novega mesta so šteli pet poštnih postaj ter je veljala prevoznina za eno osebo po vrednosti današnje valute nad 1000 din.«¹⁹⁹

Za potnike so bili po deželi nameščeni razni gostinčji. Tako je bil gostinjec vrh Ljubelja, ki ga je vzdrževal vetrinjski samostan.¹⁹⁹ Bil je raztresenih po deželi tudi mnogo gostiln. Da pa bi prišlo čim več gostov v ljubljanske meščanske krčme, ni smelo biti eno uro okrog Ljubljane nobene krčme (odlok Friderika IV.).²⁰⁰

Potovanje je bilo zvezano z velikimi nevarnostmi predvsem zaradi zelo razširjenega roparstva. Pogostokrat naletimo v prošnjah, ki so jih vlagali različni potniki skozi Ljubljano na ljubljanski magistrat, tožbe, da so bili oropani. Koncem 16. stoletja so se pojavili na Goriškem mnogi pobegli zločinci iz Benečije, ki so z drznimi napadi vznemirjali mirno prebivalstvo. Deželni glavar Porcia je zaradi pogostih umorov predlagal dunajski vladi, naj prepove ljudem nositi orožje, naj ustanovi deželno stražo in naj vse tuje zločince izžene iz dežele. Prepovedi so sicer izšle, pa se niso izvršile. Dežela je bila še vedno polna nevarnih tujcev in plemstvo jih je rado jemalo v svojo službo. Kolikor več oboroženih slug je kdo imel, toliko imenitnejši je bil. Posledica je bila, da je propadala javna nravnost, da javne oblasti niso imele nobene

veljave in se sodniki niso upali izvrševati svoje dolžnosti.²⁰¹

Vsak del Kranjske je imel svoje nadležne goste. Na Notranjskem so bili istrski in čiški roparji, na Gorenjskem rokovnjači, ki so bili večinoma domačini, na Dolenjskem pa uskoki.²⁰² Sličen pojav so bili tudi »absagerji«. To so bili ljudje, ki so hodili s puškami pod obleko okoli, nepričakovano ustavljali ljudi in jih silili, preteči jim z umorom, priseči strogo prisego, da se bodo ravnali po pismih, ki jih jim bodo dali oni ter o tem ne pripovedovali nikomur nič.²⁰³

¹⁵⁶ »Oče« je bil predstojnik ceha. — ¹⁵⁷ Vrhovec, Ljubljanski meščanje, str. 140.—143. — ¹⁵⁸ Außgab Buech 1599., ¹⁶⁰ Außgaben 1606., fol. 33, No. 26. — ¹⁶¹ Ibid., fol. 33, zol. 110, No. 3. — ¹⁵⁹ Außgab Buech 1605., fol. 29, Q. — No. 28. — ¹⁶² Außgaben 1606., fol. 33, No. 30. — ¹⁶³ Ibid., fol. 34, No. 34. — ¹⁶⁴ Außgab Buech 1609., fol. 29, No. 37. — ¹⁶⁵ Außgab Buech 1610., fol. 30, No. 53. — ¹⁶⁶ Außgab Buech 1611., fol. 29, No. 23. — ¹⁶⁷ Außgab Buech 1613., fol. 24, No. 26. — ¹⁶⁸ Außgab Buech 1613., fol. 25, No. 33. — ¹⁶⁹ Außgab Buech 1613., fol. 27, No. 75. — ¹⁷⁰ Außgab Buech 1614., fol. 24, No. 37. — ¹⁷¹ Außgab Buech 1615., fol. 26, No. 56. — ¹⁷² Außgab Buech 1617., fol. 25, No. 24. — ¹⁷³ Feldscherer = (padar) = voj. ranocelnik. — ¹⁷⁴ Außgab Buech 1617., fol. 25, No. 27. — ¹⁷⁵ Außgab Buech 1581., fol. 33, No. 18. — ¹⁷⁶ Ibid., fol. 33, No. 19. — ¹⁷⁷ Vrhovec, Meščanski špital, LSM 1898., str. 53., op. 2. — ¹⁷⁸ Vrhovec, Ljubljanski meščanje, str. 105. — ¹⁷⁹ Außgab Buech 1616., fol. 30. — ¹⁸⁰ Außgaben 1606., fol. 32, No. 12. — ¹⁸¹ Außgaben 1606., fol. 33, No. 31. — ¹⁸² Außgaben 1607., fol. 32, No. 13. — ¹⁸³ Außgab Buech 1609., fol. 29, No. 22. — ¹⁸⁴ Außgab Buech 1610., fol. 31, No. 57. — ¹⁸⁵ Außgab Buech 1612., fol. 25, No. 24. — ¹⁸⁶ Težko je dognati, kje je ležal ta kraj. Neki kraj z imenom Elsch leži na češkem v okraju Pfraumberg. — ¹⁸⁷ Cernian = Cervignano, mesto v Furlaniji blizu morja ob železnici Trst—Benetke, ob nekdanji

italijansko-avstrijski meji. — ¹⁸⁸ Außgab Buech 1612., fol. 28, No. 81. — ¹⁸⁹ Außgab Buech 1613., fol. 24, No. 28. — ¹⁹⁰ Ibid., fol. 26, No. 52. — ¹⁹¹ Außgab Buech 1613., fol. 26, No. 53. — ¹⁹² Ibid., fol. 27, No. 71. — ¹⁹³ Außgab Buech 1617., fol. 25, No. 25. — ¹⁹⁴ Danes se ta kraj piše Kitzbühl in je mesto na vzhodnem Tirolskem nekako med dolino Inna in Pinzgauško dolino. Po tem kraju se imenuje tudi del Alp »Kitzbühler Alpen«. — ¹⁹⁵ Außgab Buech 1617., fol. 25, No. 34. — ¹⁹⁶ Eger je pokrajina in mesto na zapadnem češkem. Za to mesto je bila dolga borba med Nemci in Čehi, ki se je končno odločila na korist Čehom. — ¹⁹⁷ Außgab Buech 1617., fol. 25, No. 37. — ¹⁹⁸ Jenko, Ko nam je stekla prva železnica, Kronika I., 3., str. 169. — ¹⁹⁹ Gruden, Zgodovina sl. n., str. 412. — ²⁰⁰ Vrhovec, Ljubljanski meščanje, str. 207. — ²⁰¹ Gruden, Zgodovina sl. n., str. 1084. — ²⁰² Ibid. — ²⁰³ Dimitz, Geschichte Krains, II., str. 56.

Literatura

- Ivan Vrhovec, Die wohlhällliche landesfürstliche Hauptstadt Laibach, 1886.
Ivan Vrhovec, Ljubljanski meščanje v minulih stoletjih, 1886.
Ivan Vrhovec, Topografiški opis Ljubljane, Letopis Slovenske Matice, 1885.
Ivan Vrhovec, Meščanski špital, LSM 1898., str. 1.—112.
August Dimitz, Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813. Laibach 1874.
Fr. Komatar, Das städtliche Archiv in Laibach, Jahresbericht d. Oberrealsch. Laibach 1903./04.
Fr. Komatar, Kranjski mestni arhiv, Jahresbericht des Gymn. Krainburg 1912./13., 1913./14.
Milko Kos, Zgodovina Slovencev, Ljubljana 1933.
Anton Melik, Slovenija I. Ljubljana 1935.
Dr. Karlin, V Kelmorajn, Celovec 1903.
Dr. Fr. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku IV., Ljubljana 1915.

GOSPODARSKO ŽIVLJENJE BIVŠE OBČINE CELJE - OKOLICA

J. OROŽEN

Dne 7. avgusta 1935. so kraljevi namestniki podpisali odlok, ki je bivšo občino Celje okolica združil z občino mesto Celje v enotno samoupravno telo. S tem je bilo zaključeno 85 let trajajoče življenje samoupravne edinice, ki je imela v naši narodni preteklosti pomembno vlogo: borba, ki so jo celjski Slovenci vodili s svojim narodnim nasprotnikom, se je v odločilnih trenutkih v znatni meri naslanjala ne samo na ozemlje, ampak tudi na ljudske sile okoliške občine.

Bivša celjska okoliška občina je izšla iz stare celjske občine na osnovi občinskega zakona, izdanega leta 1849. Stara celjska občina je izza svoje utemeljitve kot mesto (1451.) poleg neposrednega mestnega ozemlja in treh predmestij (Vodnega — ob Savinji pred Vodnimi vrati, Ljubljanskega — pred Ljubljanskimi vrati in Graškega — pred Graškimi vrati) obsegala tudi mestoma ožji, mestoma širši okolni pas, v katerem je pravomoč mestnega magistrata omeje-

valo pravo raznih gospoščin, posvetnih in cerkvenih, ki so jim bili podložni v njem naseljeni kmetje in hišni posestniki; vendar pa je mestni magistrat sam bil med temi gospoščinami.

Leta 1782. je vlada področje mestnega magistrata — v davčnih in vojnih zadevah — še razširila. Ustanovila je poseben okraj, imenovan »okraj magistrata Celjskega« (Bezirk Magistrat Cilli), čigar področje je razdelila v celo vrsto davčnih ali katastrskih občin: mesto, Zagrad, Lisce, Spodnja Hudinja, Ostrožno, Medlog, Košnico, Bukovžlak, Teharje in Kresniko.

Davčne ali katastrske občine so pa tvorile podlago za krajevno razmejitev na temelju zakona iz leta 1849. ustanovljenih, tako zvanih krajevnih občin. Katastrske občine Zagrad, Lisce, Spodnja Hudinja, Ostrožno, Medlog in Košnico, ki so oklepale davčno ali katastrsko občino Celje, so združili v posebni krajevni občini, imenovani izprva krajevna občina Breg pri Celju. To ime je dobila po svoji tedaj najbolj skle-